

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Μιχάλης Αγ. Παπαδόπουλος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Αναπληρωτές Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός**

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Παναγιώτης Καγιαλής, Αναπληρ.
*Καθηγητής του Ελληνικού Ανοιχτού
Πανεπιστημίου*
Χριστίνα Ντουινιά, *Επίκ. Καθηγήτρια*
του Πανεπιστημίου Κρήτης
Θεοδώρα Μέντη, *Φιλολόγος,*
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Έλλη Φιλοκύπρου, *Λέκτορας*
του Πανεπιστημίου Αθηνών
Ελευθέριος Καριάτογλου,
Σχολικός Σύμβουλος
Χρυσούλα Δελή, *Φιλολόγος*
Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπαίδευσης

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Δέσποινα Μπαλιάμη – Στεφανάκου,
Φιλολόγος

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χρυσούλα Βέικου, Σύμβουλος
του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Ασημίνα Αναγνωστοπούλου,
Φιλολόγος Εκπαιδευτικός Β/θμιας
Εκπ/σης

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Νίκος Ναυρίδης, Ζωγράφος

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Παναγιώτης Καγιαλής
Χριστίνα Ντουινιά
Θεοδώρα Μέντη**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ**

**Κείμενα
Νεοελληνικής Λογοτεχνίας**

Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 3ος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ

Τ' αγνάντια

Η καθημερινή ζωή και τα έθιμα της τοπικής κοινωνίας της Σκιάθου αποτυπώνονται με αντιπροσωπευτικό τρόπο στο διήγημα «Τ' αγνά-ντεμα», που δημοσίευσε ο Παπαδιαμάντης το 1899. Παράλληλα με την ηθογραφική περιγραφή των ανθρωπινων τύπων, η οποία επικεντρώνεται στην αναχώρηση των ναυτικών, διαγράφονται, με χάρη και απλότητα, διάφοροι κοινωνικοί ρόλοι και αντιλήψεις της εποχής.

Απάνω στον βράχον της ερήμου ακτής, από παλαιούς λησμονημένους χρόνους, ευρίσκετο κτισμένον το εξωκκλήσι της Παναγίας της

Κατευοδώτρας.* Όλον τον χειμώνα παπάς δεν ήρχετο να το λειτουργήση. Ο βορράς μαίνεται* και βρυχάται ανά το πέλαγος το απλωμένον μαυρογάλανον και βαθύ, το κύμα λυσσά και αφρίζει εναντίον του βράχου. Κι ο βράχος υψώνει την πλάτην του γίγας ακλόνητος, στοιχειό ριζωμένο βαθιά στην γην, και το ερημοκκλήσι λευκόν και γλαρόν, ως φωλιά θαλασσαετού, στεφανώνει την κορυφήν του.

Όλον τον χρόνον παπάς δεν εφάινετο και καλόγηρος δεν ήρχετο να δοξολογήση. Μόνον την ημέραν των Φώτων κατέβαινεν από το

* Κατευοδώτρα: προσωνυμία της Παναγίας, με την έννοια ότι κι αυτή αποχαιρετά αυτούς που αναχωρούν

* μαίνεται: φυσάει με μανία

ύψος του βραχώδους βουνού, από το λευκόν μοναστηράκι του Αγίου Χαραλάμπους, σεβάσμιος, με φτερουγίζοντα κάτασπρα μαλλιά και κυματίζοντα βαθιά γένια, ένας γέρων ιερεύς, «ως νεοττός* της άνω καλιάς* των Αγγέλων», διά να λειτουργήση το παλαιόν λησμονημένον ερημοκκλήσι. Εκεί ήρχοντο τρεις—τέσσαρες βοσκοί, βουνίσιοι, αλειτούργητοι, αλιβάνιστοι,* ήρχοντο με τις φαμίλιες των, τις ανέβγαλτες και άπραχτες, με τα βοσκόπουλά των τ' αχτένιστα και άνιφτα,* που δεν ήξευραν να κάνουν το σταυρό τους, διά να αγιασθούν και να λειτουργηθούν εκεί· και εις την

* νεοττός: νεογέννητο πουλί

* καλιά: φωλιά * αλιβάνιστοι: όσοι δεν παρακολουθούν θεία λειτουργία

* άνιφτα: άπλυτα

απόλυσιν της λειτουργίας ο γηραιός παπάς με τους πτερυγίζοντας βοστρύχους* εις το φύσημα του βορρά και την βαθείαν κυμαινομένην γενειάδα, κατέβαινε κάτω εις τον μέγαν απλωτόν αιγιαλόν, ανάμεσα εις αγρίους θαλασσοπλήκτους βράχους, διά να φωτίση κι αγιάση τα αφώτιστα* κύματα.

Τον άλλον καιρόν ήρχοντο, συνήθως την άνοιξιν, γυναίκες ναυτικών και θυγατέρες, κάτω από την χώραν, με σκοπόν ν' ανάψουν τα κανδήλια και παρακαλέσουν την Παναγίαν την Κατευοδώτραν να οδηγήση και κατευοδώση τους θαλασσοδαρμένους συζύγους και τους πατέρας των. Ωραίες κοπέλες με υποκάμισα κόκκινα μεταξωτά, με

* βόστρυχοι: πλεξούδες

* αφώτιστα: αβάπτιστα

τραχηλιές* φιλοκεντημένες, με τους χυτούς βραχίονας και τα στήθη τα γλαφυρά, ήρχοντο να ικετεύσουν διά τα αδελφάκια των, που εθλασσοπνίγοντο δι' αυτάς, διά να τις φέρουν προικιά από την Πόλιν, στολίδια από την Βενετιάν, κειμήλια από την Αλεξάνδρειαν. «Πάντα να 'ρχωνται, πάντα να φέρνουν». Βοϊδάκια λογικά, που όργωναν αντί της ξηράς την θάλασσαν· φρόνιμα, όπως τα δύο εκείνα τέκνα της ιερείας της Δήμητρος,* τα μακαρισθέντα. Νεαραί γυναίκες ρεμβάζουσαι και μητέρες συλλογισμένοι ήρχοντο διά να καθίσουν και αγναντέψουν.

* τραχηλιές: ανοίγματα του πουκάμισου

* τα τέκνα της ιερείας της Δήμητρος: ο Κλέοβης και ο Βίτωνας



Βασίλειος Χατζής, *Κατάπλους*

Άμα είχαν φωτισθή τα νερά, ή οψι-
μότερα, αφού είχαν περάσει κι αι
Απόκρεω, συνήθως περί την β΄
εβδομάδα των Νηστειών, αφού εί-
χαν γευθή πλέον αχινούς και στρεί-
δια αρκετά, οι ναυτικοί μας επέβαι-
ναν εις τα βρίκια,* εις τις σκούνες*
των, κι εμίσευαν· επήγαιναν να
ταξιδέψουν. Τον καιρόν εκείνον,
καράβια και γολέτες «έδεναν»

* βρίκια, σκούνες: εμπορικά πλοία

μεσούντος του φθινοπώρου. Οι θαλασσινοί μας αγαπούσαν πολύ της εστίας την θαλπωρήν, * τον καπνόν του μελάθρου,* και το θάλπος της αγκάλης. Και όταν επανήρχετο η άνοιξις εις την γην, τότε αυτοί επέστρεφαν εις την θάλασσαν.

Εσηκώνοντο στα πανιά τα αιμωδιασμένα* και ναρκωμένα από την μακράν ραστώνην* σκάφη ανά δύο ή τρία την αυτήν ημέραν· και η σκούνα έφερνε βόλτες εις τον λιμένα, αν ήτο εναντίος, ή και ούριος αν ήτο, ο άνεμος. Η βάρκα επερίμενε διπλαρωμένη έξω εις την προκυμαίαν. Ο καπετάνιος δεν ετελείωνε τους αποχαιρετισμούς εις την

* θαλπωρή: ζεστασιά

* μέλαθρον: κατοικία

* αιμωδιασμένα: μουδιασμένα

* ραστώνη: χρόνος ξεκούρασης

οικίαν· και ο λοστρόμος εμάκρυνε τις παινετάδες* εις τα καπηλειά.* Κι η βάρκα επερίμενε. Και ο μούτσος* έχασκε καθήμενος έξω, επάνω εις το κεφαλόσκαλον. Και ο νεαρός ναύτης, όστις είχεν έλθει με τον μούτσον τώρα από την σκούναν, που ήτον στα πανιά, εγίνετο άφαντος. Δύο άλλοι σύντροφοι, περασμένοι στα χαρτιά, ναυτολογημένοι, έλειπαν. Κανείς δεν ήξευρε πού ήσαν. Και μέσα εις το πλοίον, οπού έφερνε βόλτες–βόλτες κι εστρέφετο ως δεμένον περί κέντρον άόρατον – το κέντρον ήτο μέσα εις τας καρδιάς και τας εστίας των ναυτικών– άλλος δεν ήτο ειμή ο πηδαλιούχος, ο μάγειρος, κι ένας επιβάτης, ξένος κι

* παινετάδες: έπαινοι

* καπηλειά: οινοποτεία

* μούτσος: μαθητευόμενος ναύτης

έρημος, εις τον οποίον είχαν ειπεί, «**τώρα, στη στιγμή, να, τώρα–τώρα θα φύγουμε**», κι είχε μπαρκάρει, ο άνθρωπος, από δώδεκα ώρας πριν.

Ο πλοίαρχος έπρεπε να βάλη εμπρός την καπετάνισσαν· αυτή ώφειλε να προπορευθή, επειδή ήτον τυχερή, βέβαια· κι έτσι απεφάσισε να μπαρκάρη. Τέλος εσυμμαζεύετο ο λοστρόμος, ανεκαλύπτοντο οι δύο απόντες σύντροφοι, εξεκολλούσεν ο πλοίαρχος, έπεφταν τρομπόνια* αρκετά, τρομπόνια από το πλοίον, τρομπόνια έξω από την πόλιν· έκοφταν, εψαλίδιζαν τες βόλτες* ταχύτερα, συντομότερα, ως

* τρομπόνια: πνευστά μουσικά όργανα

* βόλτες: ναυτικός όρος που δηλώνει αλλαγή πορείας ιστιοφόρου

να εσφίγγοντο διά να κόψουν την
αόρατον εκείνην κλωστήν, το
λεπτόν ισχυρόν νήμα, ως μίαν
 τρίχα ξανθής μακράς κυματιζούσης
κόμης· και το σκάφος έβαλλε
πλώρην προς βορράν.

Την ημέραν εκείνην, και τας άλλας
ημέρας της αρχής του έαρος, καρα-
βάνια* γυναικών, ασκέρια, φουσα-
τα* γυναικών ανείρπον, ανέβαινον,
ανήρχοντο επάνω στην ρεματιάν,
το ρέμα–ρέμα τον ελικοειδή δρομί-
σκον, όστις διαχαράσσεται ανά
τους λόφους τους τερπνούς με τας
χιλιάδας των ελαιοδένδρων, τον
αιθαλή πρασινόφαιον στολισμόν
της μεγάλης κοιλάδος με τας ρά-
χεις, με τας κορυφάς, με τας εσοχάς

* καραβάνια: ομαδικές πορείες

* ασκέρια, φουσατά: μεγάλο πλήθος

και εξοχάς, ανετότερον από την κυματίζουσαν ποδιάν της βοσκοπούλας του βουνού, πολυπτυχότερον από την χρυσοκέντητον εσθήτα* της νύμφης. Επάνω εις τον βράχον της ερήμου βορινής ακτής, πλησίον εις το λησμονημένον παρακλήσι της Παναγίας της Κατευοδώτρας, εκεί εγένετο το μάζεμα των γυναικών, η σύναξις η μεγάλη.

Τότε έλαμπον με μεγάλες φωτιές τα κανδήλια της Παναγίας της Κατευοδώτρας. Η γραία Μαλαμίτσα, η κλησάρισσα του αγίου Νικολάου, έβαλλε τις φωνές· έκανε το κακό... εμάλωνε με όλες τις γυναίκες. Αυτή επήρε το καλαθάκι της, την ρόκα* της, τ' αδράχτι* της, και ήλθεν από

* εσθήτα: φόρεμα

* ρόκα, αδράχτι: παραδοσιακά μέσα για το γνέσιμο του μαλλιού

τον άγιον Νικόλαον επίτηδες, κατά παραγγελίαν του κυρ Αγγελή, του επιτρόπου,... διά να μαλώση τις γυναίκες τις ευλαβητικές (αλίμονον! η ευλάβειά μας είναι για το συμφέρο, έλεγε σείουσα την κεφαλήν), να μην το παρακάνουν και χύνουν λάδια πολλά και καταλαδώνουν το έδαφος του ναού, και τα στασίδια, και τ' αναλόγι, και τα δύο—τρία παμπά-λαια βιβλία που ήσαν εκεί, και τα μανάλια,* και τον τοίχον, και το τέμπλο, και τις ποδιές, και αυτάς τας αγίας εικόνας. Αλλ' οι γυναίκες δεν την άκουαν. Τι χρειάζονται τόσες φωτιές, σαν πυροφάνια, εφώναζεν η γριά Μαλαμίτσα. Αυτή είχε μάθει από τον γέροντά της, τον παπα—Γεράσιμον, ότι οι φωτιές των κανδηλιών πρέπει να είναι μικρές,

* μανάλια: κηροπήγια

τόσες δα, σαν λαμπυρίδες. Του κάκου. Κανείς δεν την ήκουε.

Οι ορμαθοί των γυναικών ομάδες—ομάδες, συγγενολόγια... διεσπείροντο εις μικρούς όχθους, εις πτυχάς του βράχου, ανάμεσα εις θάμνους και χαμόκλαδα, εις μέρη υψηλά και εις μέρη υπήνεμα· ήρχοντο με τα καλαθάκια τους, με τα μαχαιρίδιά τους... διότι πολλαί εξ αυτών ησχολούντο να βγάλουν αγριολάχανα... με τα προγεύματά τους τα σαρακοστιανά, και αφού είχαν ανάψει τα κανδήλια της Παναγιάς, αφού είχαν κάνει μετάνοιες στρωτές πολλές, κι είχαν κολλήσει αφιερώματα εις την εικόνα, κι είχαν χορτάσει τ' αυτιά τους από τας νουθεσίας της γρια—Μαλαμίτσας, εστρώνοντο εκεί εις την δροσεράν χλόην κι αγνάντευαν κατά το πέλαγος.

Τα βοσκόπουλα εκείνα, τ' άγρια και αχτένιστα κι απλοϊκά, που τις έβλεπαν από μακράν σαν σκιασμένα, απορούσαν κι έλεγαν:
- Κοίτα τις! στα μάτια έκαμαν.

Ως τόσον αι γυναίκες των θαλασσινών αγνάντευαν. Ιδού το βρίκι του καπετάν–Λιμπέριου του Λημνιού· είχε σηκωθεί στα πανιά αργά την νύκτα· με το απόγειο της νυκτός ηύρε το ρέμα και απεμακρύνθη κι εχώνεψε. Κατευόδιο καλό. Η προσευχή των μικρών παιδιών τους ας είναι η πνοή στα πανιά, στα ξάρτια του караβιού σας... στο καλό, στο καλό!

Ιδού το καράβι του καπετάν–Σταμάτη του Σύρραχου. Υπερήφανα, καμαρωμένα, αδελφωμένα τα δυο, αυτό κι ο πλοίαρχός του πάνε να μας φέρουν καλά, να μας φέρουν

στολίδια. Στο καλό, πουλί μου, στο καλό!

Ιδού και η γολέτα του καπετάν–Μανώλη του Χατζηχάνου... Η ψυχή μου, η πνοή μου, να είναι πάντα στα πανιά σου, ωσάν λαμπάδα του Επιταφίου, να διώχνη τα μαύρα, τα κατακόκκινα τελώνια, πριν προφτάσουν να κατακαθίσουν στα πινά* σου. Σύρε, πουλί μου, στο καλό, και στην καλή την ώρα! Στο καλό!...

Να κι η σκούνα του καπετάν–Αποστόλη του Βιδελνή, καινούριο σκαρί, η τέταρτη ή πέμπτη την οποίαν κατορθώνει εντός δεκαετίας να σκαρώση, μ' όλην της τύχης την καταδρομήν. Έπεσε πολύ γιαλό, δεν την ηύρε καλό το απόγειο κι άργησε. Διακρίνεται το πλήρωμα, οι

* πινά: ναυτικός όρος, τέρθρα του πλοίου

άνθρωποι σαν ψύλλοι, που πηδούν
εμπρός κι οπίσω στην κουβέρτα.*
Δούλευά τα, καπετάνιο μου! Η
Παναγιά μπροστά σας! Στο καλό,
στο καλό!

- Παιδιά μου, κορίτσια μου, αρχίζει
να ομιλή η γριά Συρραχίνα, παλαιά
καπετάνισσα· με το ραβδάκι της και
με το καλαθάκι της στο χέρι, με τα
ογδόντα χρόνια στην πλάτη
της, μπόρεσε κι ανέβη τον ανήφο-
ρον και ήλθε δια να καμαρώση,
ίσως διά τελευταίαν φοράν, το
καράβι του γιου της που έφευγε.
Ξέρετε τι μεγάλη χάρη έχει και πόσο
καλό έκαμε στους θαλασσινούς
αυτό το εκκλησιδάκι της
Μεγαλόχαρης;

* κουβέρτα: το κατάστρωμα του
πλοίου

- Πώς δεν το ξέρουμε, είπαν αι άλλαι, ας έχη δόξα το όνομά της!
- Το εξωκκλήσι αυτό αγίωσε και μέρωσε όλο το άγριο κύμα· πρωτύ-τερα είχε κατάρα όλος αυτός ο γιαλός.
- Γιατί;
- Βλέπετε κείνον τον βράχο, κά-τω στο κύμα, που ξεχωρίζει απ' το γιαλό;... που φαίνεται σαν άνθρω-πος με κεφάλι και με στήθια;... που μοιάζει σαν γυναίκα; Εκείνη είναι το Φλανδρώ.
- Ναι, το Φλανδρώ, είπε η υπερεξηκοντούτις Χατζηχάναινα. Κάτι έχω ακουστά μου. Εσύ θα το ξέρης καλύτερα, θεια–Φλωρού.
- Το βλέπετε κι είναι ξέρα, είπε η Φλωρού, η Συρραχίνα· μια φορά κι έναν καιρό ήταν άνθρωπος.
- Άνθρωπος;

- Άνθρωπος καθώς εμείς. Γυναίκα.

Αι άλλοι ήκουον με απορίαν. Η γριά Συρραχίνα ήρχισε να διηγήται. «Στον καιρό των παλαιών Ελλήνων, ήτον μία κόρη αρχοντοπούλα, που την έλεγαν Φλάνδρα ή Φλανδρώ. Η Φλανδρώ είχε νοματιστεί* έτσι, καθώς μου 'πε ο πνευματικός, απάνω στον Αϊ-Χαράλαμπο· όσο τον θυμούμαι, μακαρία η ψυχή του. Ήμουν μικρό κορίτσι, δώδεκα χρονώ, και μ' επήγε η μάνα μου να ξαγορευτώ* τη Μεγάλη Τετράδη... τι να ξαγορευτώ, εγώ τίποτα δεν ήξερα, τα ξεράματά μου... το τι μόλεε ο πνευματικός δεν αγροικούσα,* φωτιά που μ' έ!... Το νόημά του δεν το

* είχε νοματιστεί: είχε ονομαστεί

* να ξαγορευτώ: να εξομολογηθώ

* αγροικούσα: άκουγα, καταλάβαινα

καταλάβαινα, τα λόγια τα θυμού-
μουν κι ύστερ' από χρόνια... το
κορίτσι πρέπει να 'ναι φρόνιμο και
ντροπαλό, να 'ναι υπάκουο, να μην
κοιτάζη τους νιους, ν' αγαπά τον
κύρη του και τη μανούλα του· και
σαν μεγαλώση, και δώση ο Θεός και
παντρευτή, με την ευκή των γονιών
της, άλλον να μην αγαπά απ' τον
άνδρα της.

»Μόφερε το παράδειγμα των
παλαιών Ελλήνων... οι παλιοί
Έλληνες, που προσκυνούσαν τα
είδωλα... Κείνον τον καιρό ήτον μια
που την έλεγαν Φλάνδρα ή Φλαν-
δρώ. Φλανδρώ θα πη Φιλανδρώ.
Φιλανδρώ θα πη μια που αγαπά
τον άνδρα της. Φλανδρώ την είπαν,
Φλανδρώ βγήκε. Αγάπησε ολόψυ-
χα τον άνδρα της, όσο που έχασε τ'
αγαθά του κόσμου, και έγινε πέτρα
γι' αυτό. Τον καιρό εκείνο ήτο ένας

καραβοκύρης, όμορφο παλληκάρι,
κι αγάπησε το Φλανδρώ, και την
εγύρεψε, και της έδωσε αρραβώνα.
Σαν της έδωσε αρραβώνα, εσκάρω-
σε* καινούργιο καράβι· και σαν
εσκάρωσε το καράβι, έγινε κι ο
γάμος· και σαν έγινε ο γάμος, έριξε
το καράβι στο γιαλό, κι εμπάρκάρι-
σε κι επήγε να ταξιδέψη.

»Τότε το Φλανδρώ ήλθε ν' αγνα-
ντέψη, σαν καλή ώρα, σ' αυτόν τον
έρμο το γιαλό. Ξεκολλούσε η ψυχή
της που έφευγε ο άνδρας της· δεν
μπορούσε να το βαστάξη, να στυ-
λώση την καρδιά της. Αγνάντεψε το
καράβι που έφευγε, κι έκλαψε
πικρά κι έπεσαν τα δάκρυά της στα
κύματα. και τα κύματα επικράθηκαν,
κι εφαρμακώθηκαν, και θύμωσαν, κι
αγρίεψαν κι εθέριεψαν... και στο

* εσκάρωσε: έφτιαξε

δρόμο τους που ηύραν το καράβι,
έπνιξαν τον άνδρα της Φλανδρώς,
κι έγινε αγυρισιά του... Και το
Φλανδρώ ήρθε και ξαναήρθε σ'
αυτόν τον έρμο γιαλό κι εκοίταζε κι
αγνάντευε... κι επερίμενε, κι εκαρ-
τερούσε, κι απάντεχε... Πέρασαν
μήνες, πέρασε χρόνος, πέρασαν
δυο χρόνια, πέρασαν τρία... και το
καράβι πουθενά δεν εφάνηκε... και
το Φλανδρώ έκλαψε, και καταρά-
στηκε την θάλασσα, και τα μάτια
της εστέγνωσαν, και δεν είχε πλια
δάκρυ να χύση... και παρακάλεσε
τους θεούς της που ήταν είδωλα,
πέτρες, να της κάμουν τη χάρη να
γίνη κι αυτή είδωλο, βράχος, πέτρα
... και το ζήτημά της έγινε και την
έκαμαν βράχο, ξέρα... με το σκῆμα
τ' ανθρωπινό, που τρίβηκε και
φθάρηκε απ' τα κύματα ύστερ' από
χιλιάδες χρόνια· και το ανθρωπινό

σκήμα φαίνεται ακόμα, και να ο βράχος εκεί, η πέτρα που θαλασσοδέρνεται και χτυπά και βογγά απάνω της το κύμα... κι η φωνή της, το βογγητό της γίνεται ένα με το βογγητό της θάλασσας... Να η ξέρα εκεί. Αυτή 'ναι η Φλανδρώ.

» Ύστερα με χρόνια πολλά, σαν ήρθε ο Χριστός ν' αγιάση τα νερά, για να βαφτιστή η πλάση, μια χριστιανή αρχόντισσα, η Χατζηγιάνναινα, που είχαν σκαρώσει τα παιδιά της δυο καράβια, έταξε στην Παναγία, κι έχτισε αυτό το παρακκλήσι, για το καλό κατευόδιο των παιδιών της... Ας δώσ' η Παναγία και σήμερα να 'ναι καλό κατευόδιο στους άνδρες σας, στ' αδέρφια σας, και στους γονιούς σας».

- Φχαριστούμε· ομοίως και στα παιδάκια σου, θεια–Φλωρού.

Ο ήλιος εξαμήλωσε κατά το βουνόν, τα πρώτα πλοία είχαν γίνει άφαντα προ ώρας· και η τελευταία γολέτα, μικρόν κατά μικρόν, εχώνευεν εις το μέγα πέλαγος. Τα συγγενολόγια και τα φουσάτα* των γυναικών, με τα καλαθάκια και τα μαχαιράκια τους, διεσπάρησαν* ανά τους λόφους κι έβγαζαν καυκαλήθρες και μυρόνια, κι έκοφταν φτέρες κι αγριομάραθα. Σιγά–σιγά κατέβη ο ήλιος εις το βουνόν και αυτάί κατήλθον εις την πολίχνην.

Η νυκτερινή αύρα εσύριζεν εις τα δένδρα, και οι λογισμοί των γυναικών επετούσαν μαζί της κι έστελλαν πολλές ευχάς εις τα κατάρτια, εις τα πανιά και εις τα εξάρτια των караβιών. Και βαθιά, εις την

* φουσάτα: εδώ το πλήθος

* διεσπάρησαν: διασκορπίστηκαν

σιωπήν της νυκτός, τίποτε άλλο δεν ηκούσθη ειμή το λάλημα του νυκτερινού πουλιού και το άσμα μιας τελευταίας συντροφιάς ναυτικών, μελλόντων ν' αναχωρήσωσι αύριον: «Σύρε, πουλί μου, στο καλό – και στην καλή την ώρα!».

Α. Παπαδιαμάντης, Άπαντα,
τόμ. 3, Δόμος

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1 Βρείτε τις θεματικές ενότητες και επισημάνετε το βασικό θέμα καθεμιάς.

2 Διαβάστε προσεκτικά την περιγραφή της αναχώρησης των ναυτικών και γράψτε ένα δικό σας κείμενο, με βάση την οπτική γωνία και τη συμπεριφορά ενός ναυτικού.

3 Με ποια συναισθήματα αγναντεύουν το πέλαγος οι γυναίκες; Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με την παραστατική περιγραφή του αγναντέματός τους;

4 Ποιο ρόλο επιτελούν οι δυο γριές με την εμφάνιση τους ανάμεσα στις γυναίκες των ναυτικών; Ποια επηρεάζει περισσότερο τις γυναίκες και γιατί;

5 Διαβάστε προσεκτικά την αφήγηση της γριάς Συρραχίνας. Ποιες αντιστοιχίες βρίσκετε ανάμεσα στην ιστορία της Φλανδρώς και στις ζωές των γυναικών των ναυτικών; Τι θέλει να πετύχει η γριά με αυτή την αφήγηση;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Σε συνεργασία με τους καθηγητές της Ιστορίας και της Γεωγραφίας, εξετάστε την ειδική σημασία κάθε εποχής του έτους για τις κοινωνικές, οικονομικές, στρατιωτικές δραστηριότητες των ανθρώπων, από την αρχαιότητα ως τη σύγχρονη εποχή.

ΑΝΤΟΝ ΤΣΕΧΩΦ

Ο Παχύς και ο Αδύνατος

Πρωτοδημοσιευμένο το 1883, το σύντομο διήγημα του Τσέχωφ παρουσιάζει με ανθρωπιά, χιούμορ και λεπτή παρατήρηση τις ανθρώπινες σχέσεις (και την αλλοτρίωση τους) στο περιβάλλον των γραφειοκρατών της τσαρικής Ρωσίας.

Στο σιδηροδρομικό σταθμό του τσάρου Νικολάου συναντήθηκαν δυο φίλοι. Ένας παχύς κι ένας αδύνατος. Ο Παχύς μόλις είχε γευματίσει στο σταθμό, και τα χείλια του, γεμάτα λίπος, γυάλιζαν σαν γινωμένα βύσσινα. Μύριζε κρασίλα κι άρωμα. Ο Αδύνατος μόλις κατέβηκε από το βαγόνι, φορτωμένος με βαλίτσες, μπόγους και κιβώτια.

Αναδινόταν από πάνω του μια μυρουδιά από χοιρομέρι και κατακάθια καφέ. Πίσω από τη ράχη του ξεμύτιζαν μια αδύνατη γυναίκα με μακρουλό πιγούνι, η γυναίκα του, κι ένα ψηλό γυμνασιόπαιδο με μισοκλεισμένα τα μάτια, ο γιος του.

«Πορφύρη!», αναφώνησε ο Παχύς βλέποντας τον Αδύνατο. «Εσύ; Αγαπητέ μου, αγαπητέ μου! Χρόνια και ζαμάνια!»

«Έλα Χριστέ και Παναγιά!», είπε έκπληκτος ο Αδύνατος. «Μίσια! Παιδικέ μου φίλε! Από πού έρχεσαι;»

Οι δυο φίλοι αλληλοασπάστηκαν τρεις φορές έχοντας καρφωμένα ο ένας στον άλλον τα δακρυσμένα μάτια τους. Έμειναν κι οι δυο ευχάριστα κατάπληκτοι.

«Καλέ μου φίλε!», άρχισε να λέει ο Αδύνατος μετά τον ασπασμό.

«Πού να το περιμένω! Να, αυτή είναι μια έκπληξη! Κοίταξέ με λοιπόν καλά! Τι όμορφος που ήμουν! Τι γοητευτικός και δανδής! Αχ, κι εσύ, Θεέ μου! Πώς είσαι λοιπόν; πλούσιος; παντρεμένος; Εγώ, όπως βλέπεις, παντρεύτηκα... Να, αυτή εδώ είναι η γυναίκα μου, η Λουίζα, το γένος Βάντσενμπαχ... Λουθηρανή... Κι αυτός είναι ο γιος μου, ο Ναθαναήλ, μαθητής στην τρίτη τάξη. Αποδώ, Ναθάνια, είναι ο παιδικός μου φίλος! Φοιτούσαμε μαζί στο Γυμνάσιο!»

Ο Ναθαναήλ σκέφτηκε λιγάκι κι έβγαλε το καπέλο.

«Στο Γυμνάσιο φοιτούσαμε μαζί!», συνέχισε ο Αδύνατος. «Θυμάσαι το παρατσούκλι που μας είχαν βγάλει; Εσένα σε φώναζαν Ηρό-στρατο, επειδή έκαψες με το τσιγάρο ένα δημόσιο βιβλίο· κι εμένα

Εφιάλτη, γιατί μου άρεσε να είμαι μαρτυριάρης. Χο, χο... Τι παιδιά που ήμασταν! Μη φοβάσαι, Ναθανάγια! Πήγαινε κοντά του... Κι αποδώ η γυναίκα μου, το γένος Βάντσενμπαχ... Λουθηρανή».

Ο Ναθαναήλ σκέφτηκε λίγο και κρύφτηκε πίσω από τον πατέρα του.

«Λοιπόν, πώς περνάς φίλε;», ρώτησε ο Παχύς κοιτάζοντας με ενθουσιασμό τον φίλο του. «Υπηρετείς ακόμα; Πού;»

«Υπηρετώ, αγαπητέ μου! Έχω τον όγδοο βαθμό, κοντεύει δυο χρόνια τώρα. Πήρα και το παράσημο Στανισλάβα.* Ο μισθός είναι

* παράσημο Στανισλάβα: ένα από τα κατώτερα παράσημα της τσαρικής Ρωσίας, απονεμόταν κατ' αρχαιότητα

μικρός... Ε, δόξα να 'χει ο Θεός! Η γυναίκα μου παραδίνει μαθήματα μουσικής, κι εγώ, συμπληρωματικά, φτιάχνω ξύλινες ταμπακιέρες. Πολύ καλές ταμπακιέρες! Τις πουλάω ένα ρούβλι τη μία. Αν κάποιος πάρει πάνω από δέκα, τότε, καταλαβαίνεις, του κάνω και σκόντο.* Κάπως τα καταφέρνουμε. Υπηρετούσα, ξέρεις, σ' ένα τμήμα, αλλά τώρα πήρα μετάθεση για εδώ, ως τμηματάρχης, στον ίδιο Οργανισμό... Λοιπόν, εσύ πώς τα πας; Σίγουρα θα είσαι πια σύμβουλος; Ε;»

«Όχι, αγαπητέ μου, ανέβα πιο ψηλά», είπε ο Παχύς. «Έχω ήδη φτάσει μυστικός σύμβουλος... Έχω δυο παράσημα».

Ο Αδύνατος ξαφνικά χλώμιασε, έμεινε σύξυλος κι αμέσως ύστερα το

* σκόντο: έκπτωση

πρόσωπό του παραμορφώθηκε σ' ένα πλατύ χαμόγελο. Έδειχνε σαν να έβγαζε σπίθες από τα μάτια και το πρόσωπό του. Το σώμα του μαζεύτηκε, καμπούριασε, στένεψε... Οι βαλίτσες του, οι μπόγοι και τα κιβώτια κουβαριάστηκαν, ζάρωσαν... Το μακρύ πιγούνι της γυναίκας του έγινε ακόμα πιο μακρουλό. Ο Ναθαναήλ στάθηκε τεντωμένος σε στάση προσοχής και κούμπωσε όλα τα κουμπιά της στολής του...

«Εγώ, εξοχότατε... Χαίρω πολύ! Φίλος, ας πούμε, παιδικός και να που, ξαφνικά, μεταμορφώνεστε σ' έναν τέτοιο άρχοντα! Χι, χι».

«Φτάνει λοιπόν, πάψε!», είπε μορφάζοντας ο Παχύς. «Γιατί αυτό το ύφος; Εγώ κι εσύ είμαστε φίλοι από παιδιά κι αυτή εδώ η δουλοπρέπεια δεν έχει κανένα νόημα!».

«Προς Θεού... Τι, εσείς...», κρυφογέλασε ο Αδύνατος, ζαρώνοντας πιο πολύ ακόμα. «Η ευμένεια της εξοχότητάς σας... είναι σαν ζωογόνα δροσιά... Να, εξοχότατε, αποδώ ο γιος μου ο Ναθαναήλ... η γυναίκα μου η Λουίζα, Λουθηρανή, ας πούμε...»

Ο Παχύς ήθελε να αντιδράσει κάπως, αλλά στο πρόσωπο του Αδύνατου ήταν ζωγραφισμένος τόσος σεβασμός, τόση γλυκάδα και τόση ευλαβική ξινάδα, που στον Μυστικό Σύμβουλο έφερναν αναγούλα. Έδωσε το χέρι του στον Αδύνατο να τον αποχαιρετήσει κι έστρεψε τα νώτα του.

Ο Αδύνατος, πιάνοντας το χέρι, έσφιξε τα τρία δάχτυλα, υποκλίθηκε από το κεφάλι ως τα πόδια και γέλασε χαιρέκακα, σαν Κινέζος: «Χι, χι, χι». Η γυναίκα του χαμογέλασε.

Ο Ναθαναήλ έσυρε το πόδι του σε στάση προσοχής και το πηλήκιο από το κεφάλι του έπεσε κάτω. Ήταν και οι τρεις ευχάριστα κατάπληκτοι.

Α. Τσέχωφ, *Η αγάπη και 32 άλλα διηγήματα*,
μτφρ. Β. Ντινόπουλος,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

1 Ποια είναι η κοινωνική θέση καθενός από τους δύο παλιούς συμμαθητές και ποια στοιχεία την αποκαλύπτουν;

2 Πώς αλλάζει η συμπεριφορά του Πορφυρή στη διάρκεια της ιστορίας; Τι επιδιώκει να δείξει με αυτό ο συγγραφέας;

3 Γιατί ο Τσέχωφ επιλέγει να χα-

ρακτηρίσει τους δύο παλιούς συμμαθητές με κριτήριο το βάρος τους;

4 Τι αποκαλύπτει η ιστορία του Τσέχωφ για τις κοινωνικές και τις προσωπικές σχέσεις στην τσαρική Ρωσία;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Γράψτε μια χιουμοριστική ιστορία με θέμα την τυχαία συνάντησή σας με ένα συμμαθητή σας έπειτα από τριάντα χρόνια.



Δημοσθένης Κοκκινίδης, *Αντίθεση*

ΑΝΔΡΕΑΣ ΚΑΡΚΑΒΙΤΣΑΣ

Ο Ζητιάνος

Ο Ζητιάνος (1896) του Καρκαβίτσα, ένα από τα σημαντικότερα μυθιστορήματα του ελληνικού 19ου αιώνα, τοποθετείται στο μεταίχμιο ανάμεσα στο νατουραλισμό και τη λαογραφική ηθογραφία. Το απόσπασμα που επιλέξαμε παρουσιάζει τις διαδικασίες μύησης των παιδιών ενός χωριού της ηπειρωτικής Ελλάδας στην τέχνη της επαιτείας και της εξαπάτησης, δραστηριότητες που παραδοσιακά αποτελούσαν την αποκλειστική απασχόληση των κατοίκων του χωριού.

Ο Κώστας Τζιρίτης και Τζιριτόκωστας, κατά τη συνήθεια που έχουν στη Ρούμελη να σμίγουν το

επίθετο με τ' όνομα, ήταν από τόπο που συμμαζώνει στα στενά του σύνορα όλην την ασυμμάζευ-την ιστορία της ελληνικής ζητια-νιάς. Στην εποχή του εσυνήθιζαν εκεί, όταν οι ακμαίοι άντρες έλει-παν στα ταξίδια και οι γυναίκες έξω στις περίγυρα κρεμνόραχες* εβολάκιαζαν* τα φθισικά* αραποσίτια τους, οι εβδομηντάρηδες να συνάζουν τα παιδιά στο χοροστάσι* και να τα γυμνάζουν στης ζητιανιάς τα καμώματα. Κάτω από τ' ασπρόμαλλα εκείνα μέτωπα,

* κρεμνόραχες: απότομες πλαγιές

* εβολάκιαζαν: ξεσπύριζαν, καθάριζαν

* φθισικά: μεταφορική έκφραση, ατροφικά

* χοροστάσι: τόπος όπου γίνονται χοροί

που εταπείνωσεν ο πολυκαιρινός
εξευτελισμός· κάτω από τα πρόσω-
πα εκείνα, που παραμορφωμένα
επέτρωσεν η αδιάκοπη πλαστο-
προσωπία· εμπρός στις σακατε-
μένες κορμοστασιές, που παράλ-
λαξεν όχι του χρόνου το γοργοτρέ-
ξιμο, όχι της αρρώστιας η κρυφή
ενέργεια, όχι του καιρού η ξαφνική
επιρροή, αλλά το πείσμα, εγυμνα-
ζόταν η νεολαία, η ελπίδα και χαρά
του χωριού, να είναι άξια, αν όχι
καλύτερη των πατέρων της. Ο
Κουτσοκουλόστραβος χορός ήταν
το κυριότερο γύμνασμα εκείνες τις
ημέρες. Τα παιδιά κρατώντας και
από ένα μπαστούνι εγύριζαν χερο-
πιαστά κι επροσποιοούνταν από μια
σωματική βλάβη. Ένα έκανε τον
κουτσό· και ανεβοκατέβαζε το κορμί
του σε κάθε βήμα, σαν το έμβολον
ανάμεσα στα μετάλλινα πλευρά της

τρόμπας. Άλλο έκανε τον θεότυφλο
κι εβημάτιζε ρίχνοντας εμπρός το
μπαστούνι, πασπατεύοντας με την
άκρη του τη γη, μήπως τύχει έξαφ-
να ψήλωμα ή λάκκωμα, κρεμνός ή
όχτος,* κοτρόνι* ή κορμόδενδρο,
και πέσει και τσακισθεί ο ταλαίπω-
ρος! Κι έδειχνε ζωγραφιστή στο
πρόσωπό του την αμφιβολία και
τον τρόπον ενός τυφλού. Τρίτο
έκανε τον παράλυτο· ακουμπούσε
στη γη τις δύο παλάμες, εσήκωνε
με πηδήματα γοργοπόδαρου λαγού
τα νεκρά και αλύγιστα ποδάρια του,
σύνωρα* ψηλώνοντας τα μάτια
καθαρά και άδολα και χύνοντας στο
δροσοπεριχυμένο πρόσωπο

* όχτος: όχθη

* κοτρόνι: πέτρα

* σύνωρα: ταυτόχρονα

θλίψην ἡμέρη και ασκητικήν, υπομονή στου Θεού το θέλημα, του δικαιοκρίτη και παντοδύναμου! Ἄλλο, νεραϊδοπαρμένο τάχα, εψήλωνεν ολόρθο το κορμί κι εβάδιζε με ολότρεμο σώμα κάνοντας ένα βήμα εμπρός και δύο πίσω και τρία δεξιά, αριστερά τέσσαρα· ἤθελεν εκεί να πάει κι επήγαινε αλλού· εδοκίμαζε να γυρίσει δεξιά, και αριστερά εγύριζεν επροσπαθούσε να συμμαζέψει τα σκέλια του και τ' άνοιγε· να διπλώσει τα χέρια του και τ' άπλωνε ξύλα ξερά κι εβημάτιζε με τρέμουλα όλων των μελών, λες και είχε τους αρμούς ξεχαρβαλωμένους. Ἄλλο ἔλεγε πως του πήραν οι νεραίδες στη ρεματιά της Κάναλης τη φωνή από φθόνο και άπλωνε τον λαιμό του κι εσούφρωνε τα χείλη με αγώνα, θέλοντας να λαλήσει και βγάζοντας ανατρι-

χιαστικόν ούρλιασμα μέσ' από τον στενόχωρο λάρυγγά του. Άλλο έκανε τον μονοπόδαρο κι εταλά-ντευε το σώμα του ανάμεσα στις πατερίτσες, σαν βρωμερό κουρέλι στο ανεμοφύσημα. Και άλλα δέκα-είκοσι έκαναν άλλες δέκα-είκοσι αρρώστιες σωματικές, πολλές υπαρκτές και πολλές ανύπαρκτες ακόμα στον κόσμο.

Ενώ τα παιδιά έτσι εγυμνάζονταν, για ν' απατήσουν τα φιλάνθρωπα αισθήματα των συνόμοιών τους αργότερα, ένας από τους γερόντους, παιγνιδιάρης ξακουσμένος και γλυκόφωνος, ορθοκρατώντας τρίχορδη λύρα στα γόνατα, εφρόντιζε με το τραγούδι να ελαφρώνει τους σημερινούς κόπους και να δείχνει αξιοζήλευτη και τρισευτυχισμένη τη μέλλουσα ζωή τους. Με φωνή παραπονιαίρική,

συγκρατητή, μονότονη· με μικρή γοργάδα στην αρχή· μ' ένα ξαφνικό χαμηλοψήλωμα έπειτα· κι έπειτα με χαμήλωμα στρωτόν, ολόισο μακρυλαρίκι, έλεγε τραγούδι ταπεινό, ντόπιον όσο και η λαψάνα* της ξερής πλαγιάς και σαν εκείνη άνοστο, φτωχικό, ψειριασμένο. Κι εσυνόδευε το τραγούδι του με μονότονο και συγκρατητό και παραπονιακό γρίνιασμα της λύρας του. Και με το τραγούδι του έδειχνε στα παιδιά τα περίγυρα ξερά και άχαρα βουνά της πατρίδας τους, τη Γη τη μητριά και την ολοστέρφευτη.* Επαρομοίαζε με κατάρα Θεού και τρισανάθεμα τη γέννησή της, περνώντας πίσω αγγελόφερτος στου

* λαψάνα: σφαλαγγόχορτο, σινάπι

* ολοστέρφευτη: εντελώς άγονη

Σύμπαντος τη γέννηση, όταν το Παν ήταν Χάος και Μηδέν. Ο Θεός, έλεγεν, ηθέλησε να πλάσει τότε τον Κόσμον. Επήρην ένα κόσκινο μεγάλο και το εκρέμασε σαν σύγνεφο στην άβυσσο. Έπειτα παίρνοντας χώμα με το χέρι έριχνε στο κόσκινο, κουνώντας το επάνω–κάτω. Το χώμα φυσικά, το καλό και το γόνιμο, έπεσε κάτω κι εγένεσε την άβυσσο κι έξαφνα εφάνηκεν η Γη, πολύκαρπη και πανώρια. Έμειναν τέλος στο κόσκινο μόνον οι πέτρες και τα χάλαρα.* Και, οργισμένος ο Δημιουργός, γιατί δεν εσυλλογίσθηκεν από πριν να μοιράσει κι εκείνα δίκαια, εκλότσησε το κόσκινο κι εχύθησαν τ' απομεινάρια όλα μαζί σ' έναν τόπο. Και ονόμασεν ο Θεός τον τόπον εκείνον Κράκουρα, που

* χάλαρα: βράχια

θα ειπεί καταραμένον σαν τη μήτρα της Σάρας.

Αλλ' ο τραγουδιστής δεν έλεγεν αυτά για να δειλιάσει τους ακροατές του. Απεναντίας, σαν εμπνευσμένος ψάλτης του παλιού καιρού, αδράχνοντας από την ταπείνωση το ύψος και από τον φόβο την αντρεία, ερχόταν για μιας γλυκοχρυσόστομος, κι ενώ εκαταριόταν τη Γη, εμακάριζε τα παιδιά της. Όταν οι διάβολοι, έλεγε, ηθέλησαν να μοιράσουν τη Γη σε βασίλεια, κανένας απ' αυτούς δεν εδέχθηκε να πάρει στο κράτος του τα Κράκουρα. Τ' άφηκαν αμοίραστα κι εκηρύχθηκαν εξουσιαστές και προστάτες τους όλοι.

Αλλά τόπος που έχει τέτοιους προστάτες, ευτυχισμένος και παμμακάριστος, επρόσθετεν

ο γέροντας. Ο κάτοικός του δεν θα πεινάσει, ούτε θα διψάσει ποτέ στον αιώνα. Τα χέρια του δεν θα γνωρίσουν ποτέ το σταβάρη* του αλετριού το άγριο και το στειλιάρη της αξίνας· δεν θα μαραθούν τα χρυσά του νιάτα ξεκολλώντας ριζιμιά* λιθάρια και δεν θ' αυλακωθεί το μέτωπό του από τη σκέψη. Δεν θα λιποψυχήσει μήπως ο λίβας τού κάψει τα σπαρτά, μήπως η ξηρασία τού μαράνει τα σταφύλια, μήπως η βροχή τού χαλάσει τα μπροστάνια.* Άλλοι θα τα

* σταβάρη: το μεγάλο ξύλο του αρότρου που συνδέει το ζυγό με το υνί

* στειλιάρη: το ξύλο της αξίνας

* ριζιμιά: βαθιά ριζωμένα

* μπροστάνι: λαχανόκηπος

σκεφθούν και άλλοι θα φυτέψουν το
αμπέλι που θα πιει αυτός το κρασί·
άλλοι θα σπείρουν και θα θερίσουν
το σιτάρι που θα φάγει το ψωμί·
άλλοι θα μαζέψουν τις ελιές και
άλλοι το λάδι του. Αυτός ένα μόνον
θα έχει σκοπό, να γυρίζει τον κόσμο
απ' Ανατολή σε Δύση και, με την
έμπνευση του παντοδύναμου οδη-
γού του, ν' απατά τον κουτόκοσμο
και να γυρίζει πλουτοφορτωμένος
στο σπίτι του.

Έτσι τους έλεγε κι έτσι τους
ορμήνευεν ο γέροντας. Και ο παρά-
δοξος χορός σε κάθε του τραγου-
διού τμήμα, σε κάθε της λύρας του
παύλα, ερχόταν κουτσοκουλοστρα-
βοβηματίζοντας κι ετραγουδούσε με
φωνή παραπονιάρικη και συγκρα-
τητή και μονότονη:

Θεός σχωρέσ' τη μάνα σου
δος μου λιγάκι αλεύρι,
να φτιάσω μια κουρκούτη*
Ένα, δύο, τρία!...

Θεός σχωρέσ' τον κύρη σου,
δος μου λιγάκι λάδι,
να ρίξω στην κουρκούτη.
Ένα, δύο, τρία!...

Θεός σχωρέσ' τη βάβα* σου,
δος μ'ένα κρεμμύδι,
να ψήσω με το λάδι,
να ρίξω στην κουρκούτη,
για να την φάω βράδυ.
Ένα, δύο, τρία!...

* κουρκούτη: χυλός από αλεύρι και νερό

* βάβα: γιαγιά



**Κωνσταντίνος Βολανάκης,
*Χωριό του Πηλίου***

Σ' αυτό το μοναδικό σχολείον ο Τζιριτόκωστας γρήγορ' αναδείχθηκε κι εθαυμάσθηκε. Δεκαχρονίτης δεν ήταν ακόμη και άρχισε να πλουτίζει με νέους βηματισμούς αλλόκοτους και αφύσικους τον Κουτσοκούλοστραβο χορό· να προσθέτει στα ζητιάνικα τραγούδια του νέα μέτρα και πρωτάκουστα ζητήματα. Η σεβαστή μορφή των γερόντων, που έκαναν τη Δωδεκάδα του χωριού,

έφριξεν από απορία και χαρά για το
νέον άστρο που ανέτειλε τριλαμπές
να φωτίσει την πατρίδα τους. Τα
κόκαλα του Πηλαλομούτρη, του
Καλλιγοψύλλη, του Παστρογωνιά,
που εβαρυκοιμόνταν στης Παναγιάς
τον αυλόγυρο κουρασμέν' από τα
πολλά ταξίδια και την άμετρη δόξα,
εσάλεψαν συγκίβουρα,* όταν άκου-
σαν τον νέο ζητιάνο, που ερχόταν
να θαμπώσει τη μνήμη τους. Και τα
μπαστούνια τα κρεμασμένα στους
τοίχους των σπιτιών εταράχθηκαν
κι εκείνα με ιερή φρικίαση, αβέβαια
ποιο τάχα θα τιμηθεί να συντροφέ-
ψει στο πρώτο του ταξίδι τον νέον
αρχιθεομπαίχτη.* Και ο Τζιριτόγιω-
ργας, ο πατέρας του, εσήκωσε με

* συγκίβουρα: μέσα από τους
τάφους

* αρχιθεομπαίχτης: αρχιαπατεώνας

ειλικρίνεια, πρώτην ίσως φορά στη ζωή του, τα χέρια, ευχαριστώντας εγκαρδιακά τον Θεό, που του έστειλε τέτοιο παιδί, να συνεχίσει το στάδιο και να τιμήσει το σπίτι του. Πριν όμως αποφασίσει να βγάλει στο ταξίδι τον γιο του ο καλότυχος πατέρας, τον έκραξε σ' ένα παράμερο δωμάτιο του σπιτιού, τάχα πως θα του μιλήσει μυστικά. Εκεί τον έβαλε να καθίσει κατάχαμα και του είπε να γυρίσει τα μάτια. Και, γυρίζοντας τα μάτια ο μικρός, είδε για πρώτη φορά τόσον ολοφάνερα την παλαιά ρίζα και κατάσταση της οικογενείας του.

Δεν ήταν αληθινά βαρυστολισμένο το δωμάτιο. Ένα μόνο τραπέζι σαρακοφαγωμένο,* στρωμένο με μάλλινο χρωματιστό

* σαρακοφαγωμένο: παλιό ξύλινο τραπέζι, φαγωμένο από το σαράκι

τραπεζομάντιλο, ακουμπούσε στον ένα τοίχο μ' ένα κίτρινο σπειρωτό νεροκολόκυθο επάνω. Ξύλινος καναπές απλαδοστρωμένος έπιανε τον άλλον τοίχο. Δυο μεγάλες κασέλες από καρυδιά με παράδοξα χοντροσκαλίσματα έπιαναν τον τρίτο· κι εκρέμονταν από την αταβάνωτη σκεπή πέντε–δέκα πλέχτρες ξεροκύδωνα, με τα φύλλα τους ακόμη και το χνούδι, και δύο κλάρες μπουρνέλες* με τη σκόνη καθισμένη σαν αχνός επάνω στην γαλαζόμαυρη πέτσα τους. Όμως πίσω από τη μαυρισμένη πόρτα και περίγυρα στους τοίχους είδεν ο μικρός να κρέγονται από τα καρφιά, με τάξη και ηλικία βαλμένα, όλων των ειδών και όλων των σχημάτων τα μπαστούνια. Μερικά χυτά, ολόισα

* μπουρνέλες: κορόμηλα

επάνω έως κάτω· άλλα γυριστά, άλλα διχαλωτά· μερικά στην άκρη με ρίζα χοντρή· τούτο με κόμπους· εκείνο στραβό· το ένα ξεφλουδισμένο· το άλλο ακόμη με τα δαγκώματα των σκύλων το άλλο διατηρώντας στη ράχη του τις γραμμές, που έκοβε μετρώντας ποιος ηξεύρει τι της ζωής είτε του επαγγέλματός του αξιόθυμητον ο μακαρίτης αφέντης του· μισοτσακισμένο τούτο, λυγισμένο εκείνο. Όλα ήσαν στη σκόνη περιτυλιγμένα, σαν σε σάβανο του καιρού, και βυθισμένα στη σιωπή και τον ύπνον, όπως τα όπλα πολεμιστού τρισένδοξου, κρεμασμένα εκεί για μνήμη του αθάνατη και αξιομίμητο παράδειγμα της γενεάς του.

Και αληθινά, για το αξιομίμητο παράδειγμα της γενεάς ήταν τα μπαστούνια εκεί κρεμασμένα και ο Τζιριτόγιωργας για τούτο έφερε το

παιδί, να τα ιδεί, πριν έβγει στο ταξίδι, και να πάρει διδάγματα. Καθέν' από εκείνα είχε επάνω του ιστορίαν ίση και καλύτερη από το δόρυ του Αχιλλέα. Καθένα είχε συντροφέψει τον πατέρα, τον πάππο, τον προπάππο του, σε όλα τα φαρμάκια και τις κακοπάθειες της ζητιανικής ζωής· στη βροχή και το κρύο του χειμώνα· στον ήλιο και το κάμα του καλοκαιριού. Τον εστήριξε να περάσει ρέματα παγωμένα· τον εβοήθησε να ξεκρεμάσει από τα σχοινιά τ' ασπρόρουχα και από τα παραθύρια κουρτίνες και από τους φούρνους κουλούρια· να τινάξει από τα δέντρα πωρικά στις πονηρές ημέρες της πείνας και, δυνατότερο από την εφτατόμαρη ασπίδα του Αίαντα, επροφύλαξε το σώμα του αφέντη του άτρωτον από κάθε τροχισμένο σκυλόδοντο και κάθε

πεινασμένου λύκου αγριοχύμισμα. Τυφλόν τον οδήγησε στα μαρμαρένια σκαλοπάτια· κουτσόν τον επέ-
ρασε μέσ' από τις αγορές· κουλόν τον εστήριξε· παράλυτο τον εκρε-
βάτωσε· φοβισμένον τον εφύλαξε·
τολμηρόν κάποτε τον όπλισεν υπε-
ράνθρωπα. Και χρόνια ολόκληρα
είδεν όλες του τις πλαστοπροσω-
πίες, όλες τις παραλλαγές. Άκουσεν
όλα του τα ψέματα· όλα τα συχωρο-
λόγια. Και ποιος ηξεύρει αν αυτό το
μπαστούνι δεν του ήφερε στον νου
εκείνο το τεχνικότατο σακάτεμα και
στα χείλη εκείνη την εξυπνότατην
ευχή.

Ο Τζιριτόγιωργας κοιόταζεν
αφαιρεμένος ένα με τ' άλλο τα κρε-
μασμένα τρόπαια και σεβασμός
άμετρος επλημμύριζε την καρδιά
του και τα στήθη του εβάρυναν, σαν
μυλόπετρα, στην προγονικήν εκεί-

νη δόξα. Σαν πουλάρι ασέλωτο που γοργοτρέχει στον κάμπο, έτρεχεν ο νους του γεροζήτουλα στα περασμένα κι έβλεπε ένα με τον άλλον τους προγόνους αφανισμένους από την κακοπάθεια και αγνώριστους από την ψευτιά. Πόσα υπόφεραν οι δύστυχοι, για να φέρουν εκεί που έφεραν την οικογένειά τους! Ξυλιές έφαγαν, δαγκώματα μαντρόσκυλων εβάσταξαν, κλότσους αλόγων, σπρωξιές και γροθοκοπήματα μεθυσμένων. Άκουσαν σφυρίγματα των παιδιών του δρόμου, πιάτα ολάκερα είδαν να σπάσουν στα κεφάλια τους από δουλικά· με κάτουρα να περιχυθούν, με κόπρον· αλειφθούν εβάσταξαν. Επέρασαν ακούραστοι θάλασσες και ποτάμια· κάμπους και όρη και βουνά εδρασκέλισαν. Σε χώρες και χωριά και καλυβάκια

εκόνεψαν. * Εδέχθησαν την πλούσια ελεημοσύνη του άρχοντα και το μονόλεφτο της χήρας. Έφαγαν τ' αποφάγια του αφέντη και του δούλου· έπιαν το απόπιμα του γερού και του αρρώστου. Εκοιμήθηκαν στον στάβλο και τον αχερώνα· εμπρός στο κατώφλι της πόρτας και τον νάρθηκα της εκκλησιάς· στου βουνού το διάσελο* και στο γούπατο* κατακαμπίς. Αληθινά, τι υπόφεραν οι δύστυχοι, τι υπόφεραν!

Α. Καρκαβίτσας, *Ο Ζητιάνος*,
Βιβλιοπωλείον της Εστίας

* εκόνεψαν: διανυκτέρευσαν

* απόπιμα: υπόλειμμα από ποτό

* διάσελο: στενό πέρασμα ανάμεσα σε λόφους

* γούπατο: βαθούλωμα, γούβα

* κατακαμπίς: στη μέση του κάμπου

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- 1** Ποια στοιχεία κάνουν τη ζητιανιά αξιοσέβαστο επάγγελμα, σύμφωνα με τη σατιρική περιγραφή του Καρκαβίτσα;
- 2** Ποια είναι η σημασία του τραγουδιού του γέροντα με τη λύρα για την κοινότητα των ζητιάνων;
- 3** Γιατί τα μπαστούνια των παλαιότερων ζητιάνων παρουσιάζονται σαν «κρεμασμένα τρόπαια»;
- 4** Εντοπίστε τις ομηρικές αναφορές στο κείμενο. Ποια είναι η λειτουργία τους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- ♦ Συγκρίνετε την ειρωνική περιγραφή του ζητιάνου του Καρκαβίτσα με εικόνες ζητιάνων που έχετε δει. Εντοπίζετε διαφορές;

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ύαμβοι και ανάπαιστοι

Τα ποιήματα ανήκουν στην ποιητική συλλογή Ύαμβοι και ανάπαιστοι (αριθμοί 28, 37), που εκδόθηκε το 1897. Χαρακτηριστικά στοιχεία τους είναι τα δύο είδη μέτρου που χρησιμοποιεί ο ποιητής, το μεγαλόπνοο ύφος και η σύνθεση της αρχαίας με τη σύγχρονη παράδοση.

28

Με πελέκι αστραπόμορφον
η αλύπητη Επιστήμη
χτυπάει και σπάει το Είδωλο
και το ρίχνει συντρίμμι.

∞ ∞

Κι ύστερα γίνεται' είδωλον
εκείνη μες στην πλάση

ξαναγεννώντας άθελα
ό,τι ήρθε να χαλάσει.



Κι έτσι αλυσίδες γύρω μας
παντού, σκοτάδια θεία.
Κάθε Αιτία, μυστήριο·
κάθε Αλήθεια, θρησκεία.

37

Η γη μας γη των άφθαρτων
αερικών* και ειδώλων,
πασίχαρος* και υπέρτατος
θεός μας είν'ο Απόλλων.



Στα εντάφια λευκά σάβανα
γυρτός ο Εσταυρωμένος
είν' ολόμορφος Άδωνις*
ροδοπεριχυμένος.

* αερικά: ξωτικά

* πασίχαρος: ολόχαρος

* Άδωνις: νέος με εξαιρετική ομορφιά

Η αρχαία ψυχή ζει μέσα μας
αθέλητα κρυμμένη·
ο Μέγας Παν* δεν πέθανεν,
όχι· ο Παν δεν πεθαίνει!

Κ. Παλαμάς, Άπαντα,
τόμ. 1, Μπίρης

* Παν: μυθικός τραγόμορφος θεός

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

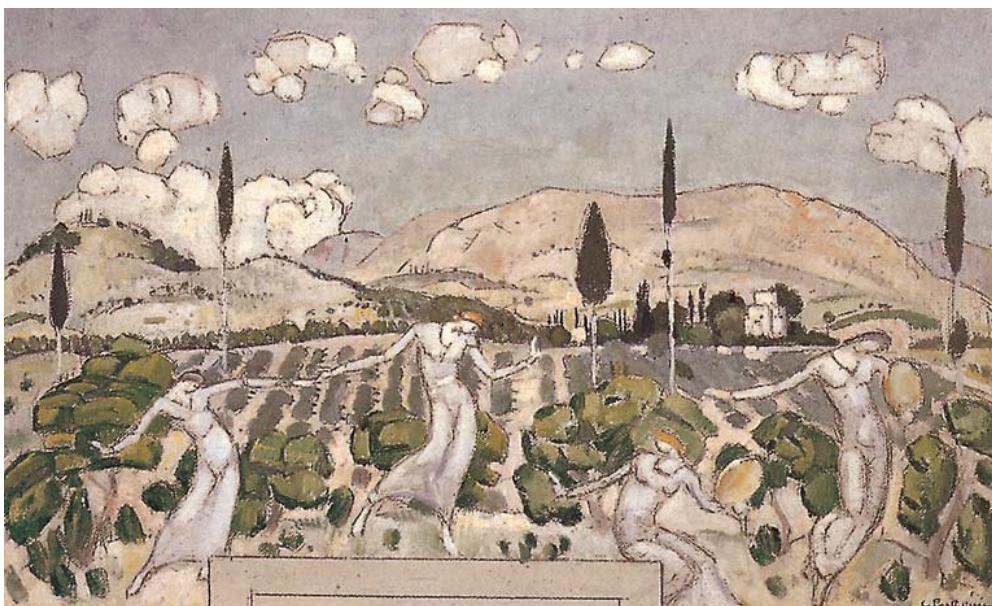
- 1** Εξετάστε τη μετρική των δύο ποιημάτων και να τη συνδυάσετε με τον τίτλο της ποιητικής συλλογής.
- 2** Ποια σημασία αποδίδει ο ποιητής στην επιστήμη και στο είδωλο (αρ. 28);
- 3** Με ποιον τρόπο σχετίζονται τα στοιχεία της αρχαίας και της χριστιανικής παράδοσης (αρ. 37);
- 4** Στην τελευταία στροφή υπάρχει μια ιδιαίτερη εκφραστική ένταση.

Πού πιστεύετε ότι αποσκοπεί (αρ. 37);

5 Τι συμβολίζουν ο Απόλλωνας, ο Άδωνις, ο Μέγας Παν και ποιος είναι ο ρόλος τους στο ποίημα (αρ. 37);

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Αναζητήστε αναπαραστάσεις των θεών που αναφέρονται στο ποίημα σε φωτογραφίες αγγείων και αγαλμάτων και, αν είναι δυνατόν, επισκεφθείτε ένα αρχαιολογικό μουσείο.



Κωνσταντίνος Παρθένης, Χορός

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ

Ύμνος στον Παρθενώνα

Τα αποσπάσματα που ακολουθούν ανήκουν στην ποιητική σύνθεση του Κ. Παλαμά Η φλογέρα του βασιλιά (1910), που χωρίζεται σε «Δώδεκα Λόγους». Στον «Τρίτο Λόγο» ο Βασίλειος ο Βουλγαροκτόνος κατεβαίνει νικητής από τη Μακεδονία στην Αθήνα, για να προσκυνήσει την Παναγία την Αθηνιώτισσα στον Παρθενώνα. Ο ποιητής συνθέτει, με αυτή την αφορμή, ένα λυρικό ύμνο στον αρχαίο ναό της ομορφιάς και του ελεύθερου πνεύματος.

Εσύ'σαι, που κορόνα σου φορείς
το Βράχο; Εσύ 'σαι,
Βράχε, που το ναό κρατάς,
κορόνα της κορόνας;

σα να τη ἔγγιξαν τρίςβαθα
την τέλειωση* του κόσμου,
μηδέ το μέτωπό σου εσέ
πάει πέρα από τα γνέφια,*
σαν πυραμίδας κολοσσός
απάνου σ' ερμοτόπι
της Αφρικής. Ανάλαφρα κρατάν
εσέ στου αέρα
τη διαφανάδα τη γλαυκή
των Ολυμπίων* τα χέρια.
Κι η αρχοντική κορφή σου εσέ
δίχως θρασά* να πάει
για να χαθεί στ' απέραντα
που μάτι δεν τη φτάνει,
το Πνεύμα προς τ' απέραντα
ξέρει απαλό και φέρνει.

* τέλειωση: τελείωση

* γνέφια: σύννεφα

* οι Ολύμπιοι: οι δώδεκα θεοί του Ολύμπου

* θρασά: θρασύτητα



Κι ακούστε! Πρέπει κι ο άνθρωπος,
κάθε φορά που θέλει
να ξαναβρεί τα νιάτα του,
να 'ρχεται στο ποτάμι
της Ομορφιάς να λούζεται.

Σ' όλα μπροστά τα ωραία
να στέκεται αδιαφόρευτα*
και γκαρδιακά* να σκύβει
προσκυνητής, ερωτευτής,
τραγουδιστής, διαβάτης.

Κι αφού όλων πάει ταξίματα
και μεταλάβει απ' όλα,
πάλι και πάντα να γυρνά
σ' εσένα μ' έναν ύμνο.

Μ' εσένα το ξανάνιωμα
του κόσμου ν' αρχινάει,

* αδιαφόρευτα: χωρίς να κάνει
διακρίσεις

* γκαρδιακά: με την καρδιά του

του κόσμου το ξανάνιωμα
μ' εσέ να παίρνει τέλος.
∞ ∞

Κ. Παλαμάς, Άπαντα,
τόμ. 5, Μπίρης



Άγγελος Γιαλλινάς, *Ο Παρθενώνας
πριν από την αναστήλωση*

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Γράψτε έναν τίτλο για κάθε απόσπασμα και βρείτε την κεντρική ιδέα που τα συνέχει.

2 Ποιες αντιθέσεις επισημαίνει ο ποιητής στο δεύτερο απόσπασμα και πώς αυτές σχετίζονται με τη βασική ιδέα του ποιήματος;

3 Τι δηλώνει η χρήση δεύτερου ενικού προσώπου και ποια αισθητική εντύπωση δημιουργεί;

4 Βρείτε τις λέξεις και τις φράσεις που υμνούν τον Παρθενώνα ως έργο τέχνης.

5 Εντοπίστε τα σημεία του ποιήματος στα οποία εξιδανικεύεται η ελληνική αρχαιότητα και σχολιάστε τη λειτουργία τους.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Συγκεντρώστε στοιχεία για την αρχιτεκτονική και την κατασκευή του Παρθενώνα και εξετάστε σε ποιο βαθμό ο ποιητής έχει

αναδείξει αυτά τα πραγματικά στοιχεία στο λυρικό του ύμνο.

♦ Ο Παλαμάς ενδιαφέρθηκε για την καλλιέργεια και τον πλουτισμό της δημοτικής γλώσσας, η οποία στην εποχή του δεν είχε να επιδείξει παρά ελάχιστα σημαντικά ποιητικά δημιουργήματα. Εξετάστε αν στη *Φλογέρα του βασιλιά* υπάρχουν δείγματα αυτού του ενδιαφέροντος και αναζητήστε, σε συνεργασία με το φιλόλόγό σας, κείμενα από την εποχή των αγώνων για την καθιέρωση της δημοτικής.

♦ Αν βρίσκεστε κοντά στην Αθήνα, οργανώστε με το φιλόλόγό σας και τον καθηγητή των Καλλιτεχνικών μια εκπαιδευτική επίσκεψη στην Ακρόπολη.

Και με τον ήχο των
για μια στιγμή επιστρέφουν
ήχοι από την πρώτη ποίηση
της ζωής μας –
σα μουσική, την νύχτα,
μακρινή, που σβήνει.
∞ ∞

Κ.Π. Καβάφης, *Ποιήματα*,
τόμ. 1, Ίκαρος

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Σε τι αποσκοπεί η χρήση πληθυντικού αριθμού στο ποίημα;
- 2** Οι αναμνήσεις φτάνουν στα όνειρα και στη σκέψη του ποιητή σαν ήχος. Γιατί ο ποιητής αναφέρεται περισσότερο σε αυτή την πτυχή της ανάμνησης;
- 3** Σχολιάστε την ειδική λειτουργία των ήχων και της μουσικής στους δύο τελευταίους στίχους του ποιήματος.

Κ.Π. Καβάφης

Όσο μπορείς

Οι παραινέσεις που απευθύνει ο Κ.Π. Καβάφης αναφέρονται τόσο στον εαυτό του όσο και σε κάθε αποδέκτη του ποιήματος και υποδεικνύουν μια ηθική στάση και μια μετρημένη κοινωνική ζωή. Το ποίημα γράφτηκε το 1913.

Κι αν δεν μπορείς να κάμεις
την ζωή σου όπως την θέλεις,
τούτο προσπάθησε τουλάχιστον
όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις
μες στην πολλή συνάφεια
του κόσμου,
μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.



Μην την εξευτελίζεις
πηαίνοντάς την,

γυρίζοντας συχνά κι εκθέτοντάς την
στων σχέσεων και
των συναναστροφών
την καθημερινήν ανοησία,
ως που να γίνει
σα μια ξένη φορτική.
∞ ∞

Κ.Π. Καβάφης, *Ποιήματα*,
τόμ. 1, Ίκαρος



Αντώνης Απέργης,
En tw μηνί Αθύρ

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποιες προσπάθειες θα πρέπει να καταβάλει ο άνθρωπος, για να υπερασπιστεί την προσωπική ελευθερία και την αξιοπρέπειά του; Συσχετίστε την απάντησή σας με τον τίτλο του ποιήματος.

2 Καταγράψτε τις μετοχές και εξηγήστε τη γραμματική και σημασιολογική λειτουργία τους στο ποίημα.

3 Ποιον κίνδυνο επισημαίνει ο ποιητής στον τελευταίο στίχο; Με ποιον τρόπο πιστεύετε ότι ο κίνδυνος αυτός μπορεί να αντιμετωπιστεί αποτελεσματικά;

4 Ποιες κοινωνικές εκδηλώσεις μπορούν, σύμφωνα με τον ποιητή, να ευτελίσουν τη ζωή του ατόμου; Γράψτε, αν θέλετε, ένα σύγχρονό σας παράδειγμα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Με αφορμή τις διδακτικές ενότητες για τα ατομικά δικαιώματα και τις κοινωνικές υποχρεώσεις, συζητήστε με τον καθηγητή της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής τις παραινέσεις που απευθύνει ο Καβάφης. Αναφερθείτε ιδίως στους κινδύνους που διατρέχουν οι νέοι της ηλικίας σας από την έλλειψη μέτρου και την υπερβολή που χαρακτηρίζει τη σημερινή εποχή.



Η Αλεξάνδρεια στις αρχές του αιώνα (Αρχείο Ε.Λ.ΙΑ.)

Κ.Π. Καβάφης

Στα 200 π.Χ.

Το ποίημα «Στα 200 π.Χ.» είναι το προτελευταίο που δημοσίευσε ο Κ.Π. Καβάφης (1931) και φανερώνει την ειδική σχέση του ποιητή με την ιστορία. Πρόκειται για ένα φανταστικό μονόλογο ενός Έλληνα ο οποίος ζει στα 200 π.Χ. στις περιοχές του «νέου» κόσμου που σχηματίστηκε από τις εκστρατείες του Μ. Αλεξάνδρου. Ο ομιλητής διαβάζει αρχικά την επιγραφή που συνόδευε τα λάφυρα από τη μάχη του Γρανικού, τα οποία αφιέρωσε ο Μ. Αλέξανδρος στον Παρθενώνα:

**ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΦΙΛΙΠΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ
ΕΛΛΗΝΕΣ ΠΛΗΝ ΛΑΚΕΔΑΙΜΟΝΙΩΝ
ΑΠΟ ΤΩΝ ΒΑΡΒΑΡΩΝ ΤΩΝ ΤΗΝ
ΑΣΙΑΝ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝΤΩΝ.**

Στη συνέχεια κάνει μια επισκόπηση των ιστορικών γεγονότων που συντελέστηκαν πριν από 130 χρόνια, σχολιάζοντας ειρωνικά την άρνηση των Λακεδαιμονίων να συμμετάσχουν στη λαμπρή πανελλήνια εκστρατεία εναντίον των Περσών, με τη δικαιολογία ότι η σπαρτιατική παράδοση τους εμπόδιζε να πάρουν μέρος σε εκστρατεία στην οποία δεν ήταν οι ίδιοι αρχηγοί.

«Αλέξανδρος Φιλίππου και οι Έλληνες πλην Λακεδαιμονίων—»



Μπορούμε κάλλιστα

να φανταστούμε πως θ' αδιαφόρησαν παντάπασι* στην Σπάρτη για την επιγραφήν αυτή.

«Πλην Λακεδαιμονίων»,

*** παντάπασι: εντελώς**

μα φυσικά. Δεν ήσαν οι Σπαρτιάται
για να τους οδηγούν και
για να τους προστάζουν
σαν πολυτίμους υπηρέτας.

Άλλωστε
μια πανελλήνια εκστρατεία χωρίς
Σπαρτιάτη βασιλέα γι' αρχηγό
δεν θα τους φαίνονταν
πολλής περιωπής.*

Α βεβαιότατα
«πλην Λακεδαιμονίων».



Είναι κι αυτή μια στάσις. Νιώθεται.*



Έτσι, πλην Λακεδαιμονίων
στον Γρανικό·
και στην Ισσό μετά·
και στην τελειωτική

* περιωπή: σπουδαιότητα

* νιώθεται: μπορεί να γίνει
κατανοητή, εξηγείται

την μάχη, όπου εσαρώθη*
ο φοβερός στρατός
που στ' Άρβηλα συγκέντρωσαν
οι Πέρσαι:
που απ' τ' Άρβηλα ξεκίνησε
για νίκη, κι εσαρώθη.

Κι απ' την θαυμάσια
πανελλήνιαν εκστρατεία
την νικηφόρα, την περίλαμπρη,
την περιλάλητη, την δοξασμένη
ως άλλη δεν δοξάσθηκε καμιά,
την απαράμιλλη* : βγήκαμ' εμείς
ελληνικός καινούριος κόσμος,
μέγας.



Εμείς· οι Αλεξανδρείς, οι Αντιοχείς,
οι Σελευκείς, κι οι πολυάριθμοι

* εσαρώθη: διαλύθηκε, εξοντώθηκε

* απαράμιλλη: ασυναγώνιστη

συνθήκες που διαμορφώθηκαν με τη δημιουργία των μεγάλων ελληνιστικών βασιλείων και την ανάμιξη των πολιτισμών, μέσα στις οποίες, στοχαστικά, αναπροσαρμόστηκε ο νέος ελληνικός κόσμος

* Κοινή Ελληνική Λαλιά: η ελληνική γλώσσα που καθιερώθηκε και διαδόθηκε στις χώρες της Ανατολής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς παρουσιάζει ο ομιλητής την πανελλήνια εκστρατεία; Ποια επιτεύγματα της αξιολογεί ως σημαντικότερα και γιατί;
- 2** Γιατί οι Λακεδαιμόνιοι απουσίαζαν από την πανελλήνια εκστρατεία και πώς σχολιάζει, 130 χρόνια μετά, τη στάση τους αυτή ο ομιλητής;

3 Πόσα και ποια χρονικά επίπεδα διακρίνονται στο ποίημα;

4 Βρείτε τα επίθετα και εξετάστε τη λειτουργία που έχουν στο ποίημα.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε στοιχεία για τις ιστορικές περιόδους στις οποίες αναφέρεται το ποίημα, από το βιβλίο της Ιστορίας της Α' Γυμνασίου ή εγκυκλοπαίδειες. Μελετήστε πώς αξιοποιεί ο Καβάφης τις ιστορικές πηγές, ποιες πληροφορίες δηλαδή επιλέγει, με ποιον τρόπο χειρίζεται το ιστορικό υλικό και τι τον ενδιαφέρει περισσότερο να αναδείξει στο ποίημά του.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ο τύπος και η ουσία

Μετά την Ένωση των Επτανήσων με την Ελλάδα (1864), ο Κερκυραίος δικαστής Δαρέζης έθεσε τον εαυτό του στην υπηρεσία της Ελλάδας και διορίστηκε έπαρχος στην Πελοπόννησο. Ο διορισμός του δίνει την ευκαιρία στον Ξενόπουλο να σκιαγραφήσει τις αντιλήψεις και το ήθος των Επτανήσιων αριστοκρατών, οι οποίοι, επηρεασμένοι από τα αγγλικά κυρίως πρότυπα, επέμεναν στην τήρηση των τύπων, που δεν απασχολούσαν βέβαια καθόλου το νεοσύστατο ελληνικό κράτος. Το διήγημα δημοσιεύτηκε το 1944.

Επί Αγγλικής Προστασίας,* ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης, από τους νόμπιλους* του νησιού του, ήταν διορισμένος στην Κέρκυρα δικαστής.

Είχαν να λένε για τον ακέραιο χαρακτήρα του, την αξιοπρέπειά του και την τυπικότητα. Πάντα ντυμένος στο καντίνι* –μιγρέα (ζακέτα), ψηλό καπέλο, άσπρη γραβάτα και μπαστούνι με χερούλι χρυσό– δεν ανεχόταν την παραμικρή παράβαση, την παραμικρή παράλειψη, την παραμικρή αμέλεια στο καθετί. Αυστηρός στον εαυτό του όσο και στους άλλους, ήθελε να κάνει και τη

-
- * Αγγλική Προστασία: το καθεστώς της αγγλοκρατίας στα Επτάνησα
 - * νόμπιλοι: ευγενείς, αριστοκράτες
 - * ντυμένος στο καντίνι: κομψός

ζωή του πρότυπο τιμής κι αρετής.

Όταν ενώθηκε η Εφτάνησο με την Ελλάδα, ο Δαρέζης χάρηκε πολύ, γιατί ήταν πατριώτης και ριζοσπάστης* κρυφός. Θεώρησε όμως χρέος του να παραιτηθεί από δικαστής. «Με διόρισε η Αγγλία – είχε συλλογιστεί ο μη μου άπτου* άνθρωπος– μα με θέλει τάχα κι η Ελλάδα; Αν με θέλει, ας με ματαδιορίσει».

Αλλά κι η «Ελλάδα» τον ήθελε. Είχε τόσο καλές πληροφορίες! Με τη διαφορά πως, αντί για δικαστή, προτίμησε να τον διορίσει έπαρχο σ' ένα μέρος του Μοριά.*

* ριζοσπάστης: οπαδός του ριζοσπαστικού κόμματος που επιθυμούσε την Ένωση με την Ελλάδα

* μη μου άπτου: πολύ ευαίσθητος

* Μοριάς: Πελοπόννησος

Επίτηδες, βλέπετε, τα πρώτα χρόνια της Ένωσης –που ήταν και τα πρώτα χρόνια της βασιλείας του Γεωργίου– γινόταν αυτή η «ανταλλαγή»: έστειλαν διοικητικούς υπαλλήλους στην Εφτάνησο Ελλαδίτες, και στην άλλη Ελλάδα διαλεχτούς Εφτανήσιους.

Πρόθυμα δέχτηκε τη νέα θέση ο Δαρέζης. Τη θεώρησε μάλιστα πολύ τιμητική γι' αυτόν. Κι ορκίστηκε να βάλει τα δυνατά του για να το δείξει και σαν έπαρχος, όπως το 'χε δείξει και σα δικαστής. Έπειτα, είχε και τη φιλοδοξία να κάνει τους Ελλαδίτες της επαρχίας του να ιδούν, να γνωρίσουν στο πρόσωπό του τον «επτανησιακό πολιτισμό». Θα 'ταν τώρα δέκα φορές αυστηρότερος, τυπικότερος, αξιοπρεπέστερος, δικαιότερος, ηθικότερος. Έπαρχος! έλεγε. Μα δεν είναι παίξε–γέλασε.

Ἐπαρχος θα πει μικρός βασιλιάς.
Και βασιλικές αρετές έπρεπε ν' ανα-
πτύξει τώρα ο σιορ –Γερασιμάκης,
αφού θα 'χε και βασιλικές τιμές...
Ἐπαρχος, τι διάολο! Σα να λέμε
Πρεβεδούρος* επί Βενετοκρατίας.
Ε, λοιπόν, ο Πρεβεδούρος επί Βενε-
τοκρατίας ήταν μικρός βασιλιάς.
Φαντάσου, όταν έφτανε στο νησί,
τον έπαιρναν και τον πήγαιναν στο
παλάτι του με μπαλντακίνο (ουρανία)
σαν άγιο εικόνισμα! Μα μήπως
πήγαινε παρακάτω σε τιμές και
δόξες ο Ρεζιντέντες* επί Αγγλικής
Προστασίας; Και μήπως τώρα, μετά
την Ένωση, ο Νομάρχης ο Ελλαδί-
της δεν ήταν πρόσωπο ιερό;

* Πρεβεδούρος: Αρμοστής της
Ιόνιας Πολιτείας επί Ενετοκρατίας

* Ρεζιντέντες: Αρμοστής της Ιόνιας
Πολιτείας επί Αγγλοκρατίας

Αδιάφορο αν του άρεσε αυτουνού η «αφέλεια» κι αν έβγαινε στο δρόμο και λιγάκι σαν–φασόν.* Οι άνθρωποι εκεί πέρα τον τιμούσαν σα να φορούσε χρυσά...

Ε, χρυσά όχι, ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης δε θα φορούσε ποτέ. Μα και ποτέ δε θα του έλειπε η μιγρέα κι η ψηλοκαπελαδούρα. Α, μόνο γιακέτα και ψάθινο καπέλο δε θα 'βαζε ο κύριος Έπαρχος. Μα ούτε στο βαπόρι ούτε στην εξοχή!...

Άμα έλαβε το διορισμό του, πήγε στη Νομαρχία, παρουσιάστηκε στο Νομάρχη και, με χίλιες τσιριμόνιες,* μ' επίσημη ευγλωττία, μα και με

* σαν–φασόν: χωρίς να τηρεί τους τύπους (γαλλισμός)

* τσιριμόνιες: φιλοφρονήσεις, κοπλιμέντα

βαθιά συγκίνηση, τον παρακάλεσε να διαβιβάσει στην Κυβέρνηση την άπειρη ευγνωμοσύνη του για τη μεγάλη τιμή, και την ένορκη υπόσχεσή του πως θα φαινόταν άξιος. Είπε πολλά, πολλά. Ο Νομάρχης, ο διαλεχτός Ελλαδίτης, τ' άκουσε με υπομονή και μ' ελαφρό χαμόγελο. Έπειτα του είπε σαν-φασόν:

- Εμ το ξέρουμε, κύριε Δαρέζη, πως θα κάμετε το χρέος σας.
- Και κάτι παραπάνω!, φώναξε ο νέος Έπαρχος.
- Γι' αυτό πια τι να σας πω;, έκανε ο Νομάρχης σηκώνοντας τους ώμους. Είναι στη διάθεσή σας.

Απογοητεύτηκε λιγάκι απ' αυτή τη γλώσσα ο Δαρέζης, μα έκρινε καλό να μη δείξει τίποτα· και ρώτησε απλά:

- Τώρα... πότε θα φύγω;

- Μα, υποθέτω... με πρώτη ευκαιρία.

- Πώς;... Δε θα 'ρθει πλοίο να με πάρει;

Με κόπο ο Νομάρχης κράτησε τα γέλια του. Κι αποκρίθηκε:

- Όχι, κύριε Δαρέζη, όχι. Δεν είναι δυνατό. Το Κράτος μας, βλέπετε, δεν είναι Αγγλία, ούτε Βενετία. Πάνε εκείνα που ξέρατε. Θα φύγετε με το βαπόρι της γραμμής, πρώτη θέση, κι η Κυβέρνηση θα σας πληρώσει απλώς τα «οδοιπορικά»* σας.

- Το ίδιο είναι! Δεν πειράζει! Με συγχωρείτε, κύριε Νομάρχα! Δεν ήξερα! Έγινε κατακόκκινος για την γκάφα του ο νέος Έπαρχος. Να μην

* οδοιπορικά: τα χρήματα που απαιτούνται για τη μεταφορά του στον τόπο διορισμού

το συλλογιστεί πως η μικρή, φτωχή Ελλάδα δεν μπορούσε να κάνει τέτοιες πολυτέλειες! Μπα! και με το βαπόρι της γραμμής, πρώτη θέση, το ίδιο δεν ήταν; Άμ' ανέβαζε ένα σινιάλο* στο κατάρτι, νάτο! Και, διάολε, το σινιάλο δεν κόστιζε τίποτα: μια παντιερούλα,* ένα κομμάτι πανί...

Ετοιμάστηκε τέλος πάντων και μπαρκαρίστηκε* στο πρώτο βαπόρι και θα 'φευγε απ' το νησί του για το Μοριά.

Σινιάλο όμως δεν είδε ν' ανεβάσουν πουθενά.

«Ε, συλλογίστηκε, δεν μπορεί

* σινιάλο, παντιερούλα: σήμα, εορταστικό σημαιάκι ως ένδειξη ότι το πλοίο μεταφέρει επίσημο πρόσωπο

* μπαρκαρίζομαι: μπαίνω στο πλοίο

αμέσως αμέσως... Έχουν τώρα τη φασαρία... Άμα ξεκινήσουμε...»

Ωστόσο, για καλό και για κακό, δεν έπαυε να το θυμίζει, κάνοντας τρόπο ν' ακούγεται μες στο βαπόρι τ' όνομά του κι ο τίτλος του. Πότε το 'λεγε, το φώναζε ο ίδιος: «ο κύριος Γεράσιμος Δαρέζης, Έπαρχος...». Πότε προκαλούσε μια προσφώνηση από άλλον: «Κύριε Έπαρχε!...». Κι όταν τέλος ενόμισε πως όλο πια το βαπόρι, απ' τη γέφυρα ως τ' αμπάρι, έμαθε ποια προσωπικότητα κουβαλούσε στην έδρα της, ησύχασε κάπως και κάθισε σε μιαν άκρη.

Αλλά του κάκου. Το βαπόρι είχε ξεκινήσει, και κανένα σινιάλο δεν ανέβαινε να πληροφορήσει τις ακτές και τις θάλασσες πως ταξίδευε μ' αυτό ένας άρχοντας. Πολύ περίεργο πράμα! Μα το ξέχασαν

αυτοί οι άνθρωποι;...

Ρώτησε τον καμαρότο:

- Σινιάλο... γιατί δεν εβάλατε;
- Δεν ξέρω, κύριέ μου, του απο-
κρίθηκε ο καμαρότος· δεν είναι δική
μου δουλειά. Θα λάβετε μέρος στο
πρόγευμα;

Ρώτησε το λοστρόμο:

- Παντιερούλα;... πότε θα πάει η
παντιερούλα;
- Μα τι, αποκρίθηκε ο θαλασσινός.
Καραντίνα* έχουμε;

Ρώτησε κι άλλους, τα ίδια.

«Α, μα δεν είναι δουλειά τούτη
δω!», συλλογίστηκε με αγανάχτηση
ο κ. Έπαρχος.

Και μια και δυο, ανεβαίνει στη
γέφυρα και παρουσιάζεται στον
καπετάνιο.

Ο θαλασσινός αυτός ήταν ένας

* καραντίνα: υγειονομική κάθαρση

από τους πιο ντόμπρους* και τους πιο σαν-φασονίστες Ρωμιούς. Ποτέ του δε θα 'χε ιδεί τέτοιοι στη ζωή του ο άρχοντας Δαρέζης, ούτε στο νησί του, ούτε στην Κέρκυρα.

Φαντάσου, να βλέπει μπροστά του ένα νόμπιλο, με μιγρέα, με ψηλό καπέλο, και να μη σηκώνεται καν να χαιρετήσει! Να μη βγάζει ούτε το κασκέτο* του καθιστός!

- Κύριε πλοίαρχε...

- Ορίστε!

- Είμαι ο κ. Γεράσιμος Δαρέζης, πρώην δικαστής και νυν έπαρχος...

- Χαίρω πολύ!

- Και ταξιδεύω υπό την ιδιότητά μου!

- Μάλιστα, χαίρω πολύ. Και τι αγαπάτε;

* ντόμπροι: ευθείς χαρακτήρες

* κασκέτο: ναυτικό καπέλο

- Μα... τι ν' αγαπάω; Δεν ακούσατε τι σας είπα: Ταξιδεύω υπό την ιδιότητά μου!

- Δηλαδή;

- Ως Έπαρχος! Τι άλλο θέλετε να σας πω;

- Δεν εννοώ... εξηγηθείτε, σας παρακαλώ... Έχετε κανένα παράπονο;

- Βεβαιότατα! Έχω το παράπονο, κύριε πλοίαρχε, ότι παρελείψατε έναν τύπον και μίαν τιμήν οφειλομένην!...

Ο καπετάνιος άρχισε να βράζει:

- Ουφ!... εξηγηθείτε λοιπόν!

Ήταν πια προσταγή. Κι ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης σήκωσε το χέρι του κι έδειξε ψηλά:

- Δεν αναπετάσατε επί του ιστού το σήμα!

- Α!;

Επιτέλους ο καπετάνιος είχε

καταλάβει. Κι αφού κοίταξε πρώτα καλά–καλά τον άνθρωπο με τη μιγρέα, ξαφνικά έβαλε τα γέλια. Μα κάτι γέλια! Ο Γερασιμάκης κοκκίνισε σα ζεματισμένος αστακός.

- Γιατί γελάτε; Αυτή είναι η δικαιολογία σας; Ωραία, κύριε πλοίαρχε, σας συγχαίρω!

Τώρα μόλις ο καπετάνιος σηκώθηκε. Α, μα τον είχαν πιάσει κι αυτόν τα δαιμόνια. Είχε πάψει να γελά.

Κι είπε τονίζοντας τα λόγια του ένα ένα:

- Αμ, αν ήταν να βάζουμε σινιάλο κάθε φορά που κουβαλούμε τραγιά σαν του λόγου σου –έπαρχος, λέει– χαχαχούχα!... Άσε με ήσυχο, χριστιανέ μου!...

Η ιστορία δεν αναφέρει την απάντηση του Γερασιμάκη του Δαρέζη.

Εγώ όμως υποθέτω πως θα έκανε ταχτική μεταβολή και θα κατέβηκε χωρίς λέξη.

Κι αυτό το κρίνω απ' τα κατοπινά που αναφέρει η ιστορία.

Με τ' άλλο βαπόρι ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης γύρισε στο νησί του, παρουσιάστηκε αμέσως στον κ.

Νομάρχη και του είπε:

- Παιτούμαι! Εγώ, σαν Επτανήσιος, δεν είμαι μαθημένος έτσι, και μου είναι κάπως δύσκολο να μάθω τώρα στα γεράματα. Ας μάθουν από σας τους Ρωμιούς τα παιδιά μας!

- Ω! μα για έναν τύπο κάνει' έτσι σεις;, φώναξε ο κ. Νομάρχης άμα έμαθε την αιτία.

- Μάλιστα!, αποκρίθηκε θαρρετά ο πρώην δικαστής. Εγώ ήμουν και είμαι τυπικός, γιατί έχω την ιδέα ότι ο τύπος μαρτυρεί την ουσία. Άμα

δεν υπάρχει εκείνο, δεν υπάρχει ούτε αυτή. Όταν οι καπετάνιοι σας βρίζουν τους επάρχους σας τραγιά, επειδή τους θυμίζουν μια στοιχειώδη παράλειψη, θα πει ότι κι οι έπαρχοί σας δεν κάνουν το χρέος τους ή βρίσκουν τον μπελά τους όταν το κάνουν. Εγώ ούτε να μην το κάνω θα μπορούσα, ούτε να βρω τον μπελά μου θα ήθελα. Και παραιτούμαι!

Η παραίτησή του έγινε δεκτή με λύπη· μα ο Γερασιμάκης ο Δαρέζης ιδιώτεψε* με χαρά σ' όλη την επίλοιπη ζωή του.

Γ. Ξενόπουλος, *Ο ποπολάρος και άλλα διηγήματα*,
Αδελφοί Βλάσση

* ιδιώτεψε: έπαψε να ασκεί δημόσιο αξίωμα



**Φραντσέσκο Πίτζε,
*Η Κέρκυρα με το φρούριο***

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Ποιο αξίωμα είχε ο Δαρέζης στην Κέρκυρα και πώς ασκούσε τα καθήκοντά του; Τι είδους άνθρωπο τον φαντάζεστε, σύμφωνα με την περιγραφή του Ξενόπουλου;
- 2** Η εμμονή του Δαρέζη στην τήρηση των τύπων τον καθιστά μη σοβαρό πρόσωπο, μέσα στις νέες συνθήκες. Τεκμηριώστε αυτή την παρατήρηση με συγκεκριμένες αναφορές στο κείμενο.
- 3** Ο καπετάνιος αντιπροσωπεύει

ένα διαφορετικό ανθρώπινο τύπο και μια άλλη νοοτροπία. Χαρακτηρίστε τον, κρίνοντας από τη στάση του απέναντι στο Δαρέζη.

4 Ο Δαρέζης έχει την ιδέα «ότι ο τύπος μαρτυρεί την ουσία» και, καθώς οι αντιλήψεις του δε γίνονται σεβαστές, παραιτείται. Πώς αλλιώς μπορούσε να χειριστεί την κατάσταση; Δώστε ένα δικό σας τέλος στο διήγημα.

5 Ποια αφηγηματική τεχνική χρησιμοποιεί ο Ξενόπουλος και ποιες χρονικές περίοδοι διακρίνονται στο διήγημά του;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

♦ Η νοοτροπία του Δαρέζη ανήκει σε Επτανήσιο αξιωματούχο την εποχή της αγγλοκρατίας (1809-1864). Βρείτε ιστορικές πληροφορίες για την κοινωνική οργάνωση

και τον πολιτισμό στα αγγλοκρατούμενα Επτάνησα το 19ο αι. από εγκυκλοπαίδειες ή εγχειρίδια επτανησιακής ιστορίας.

◆ Μελετήστε στο Βιβλίο της Ιστορίας σας την ενότητα που αναφέρεται στις πρώτες προσπάθειες για τη δημιουργία ελληνικού κράτους και συγκρίνετε την κοινωνική ζωή της οργανωμένης επτανησιακής πολιτείας με τις αντίστοιχες συνθήκες που επικρατούσαν στη μετεπαναστατική Ελλάδα.

◆ Σε συνεργασία με τους καθηγητές των Καλλιτεχνικών και της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, δώστε με θεατρικό τρόπο την υπόθεση του διηγήματος. Μπορείτε, αν θέλετε, να προσαρμόσετε το σενάριο σε νεότερες εποχές και να σκηνοθετήσετε ανάλογα τη θεατρική σας παράσταση.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΤΟΚΗΣ

Η τέχνη του αγιογράφου

Ο πατέρας ασκεί την πατροπαράδοτη τέχνη του αγιογράφου, όμως ο γιος του τον πικραίνει, καθώς δείχνει απρόθυμος να συνεχίσει την ίδια τέχνη και προτιμά την ελευθερία της αγροτικής ζωής. Το φλέγον ζήτημα για τον πατέρα είναι να συνεχίσει ο γιος την οικογενειακή παράδοση και γι' αυτό αρνείται να δεχτεί ότι το καλλιτεχνικό ταλέντο ούτε κληρονομείται ούτε διδάσκεται. Το ημιτελές αυτό διήγημα αποτελεί προσχέδιο του ολοκληρωμένου διηγήματος «Οι δυο αγάπες», που δημοσίευσε ο Κ. Θεοτόκης το 1910.

Ο πατέρας εδούλευε ένα ιστορί-
σμα, * ένα κόνισμα τ' Αϊ–Νικολάου
μικροστό, για προσκέφαλο κρεβα-
τιού, κι ο γιος του εκαθότουν στο
πλευρό του προσεχτικά κοιτάζο-
ντας τη δούλεψη. Τούτος ήταν ένας
νέος ψηλός ως είκοσι χρονών, ενώ
ο πατέρας είχε περάσει τα πενήντα.
Γύρω στο δωμάτιο που νταβάνι δεν
είχε ήταν ακουμπημένες ή κρεμα-
σμένες αγιογραφίες, παλιές άλλες
για διόρθωμα, άλλες ατέλειωτες, κι
άλλες έτοιμες. Ο ζωγράφος εφορού-
σε τα χωριάτικα ρούχα, ξυπόλυτος
με μαύρα σκαλτσούνια* εκρατούσε
στο χέρι ένα μακρύ καλάμι και μια
τάβλα με χρώματα γύρω και μια
χουφτιά πινέλα που ο ίδιος τα

* ιστόρισμα: αγιογραφία

* σκαλτσούνια: πλεκτές κάλτσες

κατασκεύαζε από φτερά ορنيθιών.

«Βλέπεις», είπε του παιδιού του, «για το κρεατί χρειάζεται κοκκινάβαρη* και κίτρινο, οι μαγούλες γίνονται λίγο πλιο κόκκινες, και τα μάτια με μαύρο. Αλλά το χρώμα πρέπει να 'ναι πηχτότερο για το πρόσωπο, βάνεις λιγότερον κρόκο αυγού».

«Εκατάλαβα», αποκρίθηκε το παιδί, «μα η επιστήμη είναι δύσκολη. Το χέρι μου δεν ακούει και δεν κάνει ό,τι του προστάζω».

«Σιγά σιγά», του 'πε χαμογελώντας ο πατέρας, «έτσι και 'γώ όταν μ'εδίδαχνε ο πατέρας μου ο συχωρεμένος· μα κείνος ήξερε περσσότερο την τέχνη, λες και τα ζωγραφίσματά του μιλούσαν· δεν επρόφτακε να μου παραδώσει όλα τα μυστικά κι έμεινα στο μισό δρόμο:

* κοκκινάβαρη: χρωματικό υλικό



Ανδρέας Παβίας, *Η Σταύρωση*

όμως μάθε κι εσύ ό,τι ξέρω». Και σα να 'χε θυμηθεί κάτι που να τον έβιαζε. «Α», έσμιξε, «πρέπει να σωθεί και τούτο κι η θύρα με τον “ίδε άνθρωπος”, * θα 'ρθουν την άλλη βδομάδα να την πάρουν για το Στρινήλα* κάθισε εσύ κάμε τον κάμπο κίτρινο, όπως μπορέσεις, μα πρόσεξε μη λερώσεις τα

* «ίδε άνθρωπος»: τα πάθη του Χριστού

* Στρινήλα: χωριό της Κέρκυρας

σουσούμια* του Χριστού. Θα γένει κίτρινος καθώς πάντα».

Ο νέος αναστέναξε· και χωρίς να αποκριθεί επήγε στην αγκωνή της κάμαρης,* εσήκωσε από τη γης τον τενεκέ του καρυδόλαδου, εσίμωσε* στο παράθυρο, έβγαλε από ένα χάρτινο σακκούλι ένα απλόχερο χώμα κίτρινο, κι έπειτα άρχισε να τ' αλέθει με λάδι μ' έναν πέτρινον κόπανο σε μία μαρμαρένια πλάκα. Κι έτριβε κι έτριβε ρυθμικά.

Το χέρι του όμως εργαζόταν μηχανικά, αλλού ήταν ο νους του. Ανανογιότουν* τ' άλλα τα παιδιά

* σουσούμια: χαρακτηριστικά προσώπου

* αγκωνή της κάμαρης: γωνία του δωματίου

* εσίμωσε: πλησίασε

* ανανογιότουν: σκεφτόταν

του χωριού, που ως τόσο έσπερναν τη γης, εκυβερνούσαν τα ζευγάρια* τους, εδούλευαν στον ανοιχτόν αγέρα, ενώ εκείνος ήταν σκλαβωμένος ολημέρα στους τέσσερους πύργους, κι εργαζότουں περιττά δίχως να καταφέρνει τίποτα, έπειτα εθυμότουں στους κάμπους τους χορούς που 'κάναν τα κορίτσια βόσκοντας τα ζα τους, που οι άλλοι τα 'βλεπαν κάθε μέρα, ενώ εκείνος μόλις από μακριά, πηγαίνοντας να παραδώκει σε κάποιο μοναστήρι μιαν εικόνα, σκλαβωμένος στην αυστηρή θέληση του πατέρα. Κι ως τόσο το χέρι του επηγαινοερχότουں οκνά οκνά* απάνω στην πλάκα αλέθοντας το χρώμα.

* εκυβερνούσαν τα ζευγάρια τους:
όργωναν τη γη με τα βόδια τους

* οκνά: αργά

«Φτάνει τώρα», του 'πε
ο αγιογράφος ενώ έβαζε τ' Αϊ–
Νικολάου του τα μάτια, και χωρίς να
γυρίσει το πρόσωπο· «α παιδί μου,
ακόμα δεν εκατάφερες ούτε τούτην
την απλή δουλειά. Λύωσε τώρα το
χρώμα στο πινάκι* και κάθισε να
χρωματίσεις προσεχτικά το
ιστόρισμα».

Ο νέος ξαναναστέναξε αλλά
υπάκουσε.

«Θα σου μάθω την τέχνη θέλεις
και δε θέλεις, μπορείς και δεν μπο-
ρείς. Μ' αυτήνε θα ζήσεις και συ· και
σ' έχω κιόλας μονάκριβο, άρα και
κατάρα μ' άφηκε ο πάππους σου,
να μην αφήσω να χαθεί από το
σπίτι του η τέχνη, από τ' Αλεύκι στο
Σιδάρι* σ' όλες τις εκκλησιές

* πινάκι: πιάτο

* Αλεύκι, Σιδάρι:

χωριά της Κέρκυρας

του νησιού είναι των παπούδωνέ
μας τα ιστορίσματα, επαλιώσανε
από τον καιρό και από το λιβάνι, μα
φαίνεται ακόμα η τέχνη τους των
παλιών· πού να τη φτάκουμε όμως.
Πρόσεξε μη σου στάζει το λάδι
απάνου στο πρόσωπο· πρόσεξε!
Ναι, ένας προπάππους σου
εδούλευε και στη χώρα και στα
νησιά και στα χωριά, κι ήταν
άνθρωπος άγιος, κι ενήστευε σαν
εζωγράφιζε κι είναι θαματοουργά όλα
τα κονίσματά του και τα 'χουν
ντυμένα μ' ασήμι [] και με χρυσάφι
λένε. Και θα πάψουν να γίνονται
στο σπίτι μου οι άγιοι, σαν κλείσω
τα μάτια, για να λείψει και η ευλογία
τους; Πρόσεχε πρόσεχε! μου τα
λερώνεις όλα· όχι έτσι, στεγνότερο
το πινέλο, σφούγγισε με το πανί τ'
αυλάκια, έχε επιμέλεια· όσο
χειρότερα το κάνεις, τόσοσ κόπος

περσσότερος ώσπου να μάθεις, και περσσότερος και για μένα ν' αποτελειώσω τη θύρα· αγιογραφική θα μάθεις, μου είναι ακριβή και αλλουνού δεν έχω να τηνε διδάξω. Όσα ξέρω θα τα μάθεις, κι αν είσαι καλός, σε στέρνω και σ' ένα σκολειό ή στη χώρα ή πέρα, κατά πώς τα φέρνει η τύχη. Χτήμα* δεν έχεις αρκετό, για να ζεις χωρίς να δουλεύεις· μη θέλεις να κάμεις και συ το σκαφτιά ή τον αργαστηριάρη,* για να τρως τον παρά* του κόσμου και ν' αδικεύεις· τούτη είναι η δουλειά σου η πατροπαράδοτη».

Έτσι ορμήνευε ο αγιογράφος τον υγιό του, όλο δουλεύοντας τον Αϊ-Νικόλα του. Είχε τώρα αποτελειώσει

* χτήμα: περιουσία

* αργαστηριάρης: μαγαζάτορας

* παράς: χρήματα

την ψαριά γενειάδα του αγιού, είχε βάλει τα κόκκινα χείλια, και το εικόνισμα ήτουν τώρα ζωερό με τα μαύρα μάτια του, με το γελάμενο στόμα, όλος [] χοντρά εργασμένος, αλλά με απλότη και με αγάπη. «Κοίτα», επρόστεσε, «τον άγιο –την ευκή του να 'χομε– δεν εβγήκε καλύτερος από τ' άλλα». «Όλο γελάει», αποκρίθηκε ο νέος, ξυώντας με το χοντρό πινέλο τη ζωγραφιά τού «ίδε ο άνθρωπος».

Μα τώρα εβράδιαζε, κι ο αγιογράφος εσφόγγισε τα πινέλα του, τα 'πλυνε με σαπούνι, και τ' απίθωσε* μαζί με την τάβλα του και το καλάμι του απάνου στο λιγδερό* παράθυρο. Έπειτα είπε του γιου του·

* απίθωσε: τοποθέτησε

* λιγδερό: βρόμικο

«Σκοτεινιάζει· άφησε και συ τα χρώματα, τώρα ό,τι έκαμες έκαμες. Πήγαινε να πάρεις λίγον αέρα, πάρε και δυο δεκάρες να πας στ' αργαστήρι, αν θέλεις, και μη λείψεις από το σπερνό* θα πάω και 'γώ στην εκκλησιά μου, σε λίγο έρχεται κι η μάνα σου από κάτω».

Ο νέος δεν αποκρίθηκε, μα η χαρά εζωγραφίστηκε στο πρόσωπό του, βιαστικά εκατέβηκε τη σκάλα του σπιτιού κι ευρέθηκε όξω. Πρώτα πρώτα εκοίταξε ολόγουρά του, σα σκοτισμένος από την πολύωρη κλεισούρα, κι έπειτα επήρε το δρόμο κατά τον ανήφορο.

Στο χωριό ήταν κίνηση εξαιρετική και μάλιστα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, επηγαινοερχόνταν κι έτρεχαν ζητώντας παντού κλαριά

* σπερνό: εσπερινός

για κάψιμο, και τα σώριαζαν μπροστά στα σπίτια χαρούμενα φωνάζοντας, παρακινώντας το ένα τ' άλλο, χαλώντας τους φράχτες και τα στεγάσματα των καλυβιών, αφηφώντας τα μαλώματα των γυναικών και των γερόντων που με χολή* τα κοίταζαν.

Κ. Θεοτόκης, *Κορφιάτικες ιστορίες*,
Κείμενα

* χολή: θυμός

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Πώς έμαθε την τέχνη του ο αγιογράφος και με ποιον τρόπο την ασκεί;

2 Πώς αντιδρά ο γιος στην προσπάθεια του πατέρα του να του μεταδώσει την τέχνη του;

3 Γιατί ο γιος νιώθει «σκλαβωμένος»; Ποιες σκέψεις περνούν από το μυαλό του και ποια συναισθήματα τον καταλαμβάνουν, όσο χρόνο βοηθά τον πατέρα του;

4 Γιατί ενδιαφέρεται τόσο πολύ ο πατέρας για το επάγγελμα που θα ασκήσει ο γιος του; Πώς κρίνετε τη στάση του απέναντι στο παιδί του;

5 Δύο κόσμοι συγκρούονται μέσα στο μυαλό του νέου, που επιθυμεί να επιλέξει ελεύθερα τη μελλοντική του ζωή. Γράψτε τα γνωρίσματα του καθενός και συνεχίστε το [ανολοκλήρωτο] διήγημα του Θεοτόκη, προς την κατεύθυνση που πιστεύετε ότι θα επιλέξει ο νέος.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Επισκεφθείτε έναν παλιό και ένα σύγχρονο ναό της περιοχής σας, με

σκοπό να παρατηρήσετε και να συγκρίνετε την τεχνική της αγιογράφησης άλλοτε και τώρα. Απευθυνθείτε στους καθηγητές των θρησκευτικών και των Καλλιτεχνικών, οι οποίοι μπορούν να βοηθήσουν και να κατευθύνουν την έρευνά σας για την ιστορική εξέλιξη της αγιογραφίας.

♦ Ο αγιογράφος αρνείται να δεχτεί το ενδεχόμενο να μην ακολουθήσει ο γιος του την πατροπαράδοτη τέχνη τους. Στο μάθημα του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού συζητήστε τη στάση του πατέρα και σκεφτείτε τι θα κάνατε εσείς στη θέση του παιδιού, προσαρμόζοντας τα δεδομένα στη σημερινή εποχή και στον προβληματισμό της δικής σας οικογένειας.

ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΕΛΤΑ

Πρώτες ενθυμήσεις

Σε αυτό το απόσπασμα, από τον πρώτο τόμο του αυτοβιογραφικού έργου της Πηνελόπης Δέλτα παρουσιάζεται η αμφίθυμη στάση του μικρού κοριτσιού απέναντι στην αυταρχική αλλά και γοητευτική μορφή του πατέρα, ενώ συγχρόνως διαφαίνεται ο αγώνας της συγγραφέως ως ενήλικης να συμφιλιωθεί με την απρόσιτη «θεότητα» που, όπως η ίδια αναγνωρίζει, υπήρξε «η τελευταία μεγάλη αγάπη» της ζωής της.

Τον πατέρα, εμείς τα παιδιά τον φοβούμασταν πάρα πολύ για να μπορούμε και να τον αγαπούμε. Τον τρέμαμε. Σαν έμπαινε ο

πατέρας στο σπίτι, τσιμουδιά δεν ακούονταν στο σπουδαστήριο, όσο μικρά ή μεγάλα και αν ήμασταν. Αν τύχαινε και βρισκόμαστε στην είσοδο για να δούμε την ώρα ή για καμιά δουλειά, την ώρα που άνοιγε ο πατέρας με το κλειδί του και έμπαινε, πηγαίναμε φρόνιμα και τον χαιρετούσαμε (δε μας φιλούσε, απλώς μας χαιρετούσε μ' ένα: «Ε, κάτι εδώ; Πες να σερβίρουν γρήγορα, βιάζομαι»). Και φεύγαμε βιαστικά, μη μας βρει κανένα ψεγάδι.

Θυμούμαι την επιβλητική του παρουσία, το μεγαλείο του, την ομορφιά του, το ψηλό, δεμένο αλλά λεπτό κορμί του, ίσιο σαν λαμπάδα, τα πυκνά και σγουρά μαύρα μαλλιά του, τα γένια του, μαύρα και αρκετά μακριά, κομμένα τετράγωνα, κατά την τότε μόδα, τα μεγάλα αμυγδαλωτά του μαύρα μάτια που πετού-

σαν φωτιές, «τα ωραία Μπενάκικα μάτια», όπως έλεγε η μητέρα μου στα γεράματά της, πάντα με λαχτάρα και συγκίνηση. Τον θυμούμαι που έμπαινε στην είσοδο και γέμιζε, λες, αμέσως το σπίτι· θυμούμαι το θαυμασμό μου για τον «πατέρα», την υπερηφάνεια, και συνάμα τη βία να εξαφανιστούμε, μη μας βρει καμιάν αιτία για κατσάδα ή μπάτσο.

Οι μπάτσοι στο πρόσωπο ήταν συχνοί, δίνονταν εύκολα και θυμούμαι ακόμα τώρα το αίσθημα της ντροπής, του εξευτελισμού, όσο και της ζάλης που ακολουθούσε κάθε μπατσιά, που πηγαινοέφερνε το μυαλό μας. Μας μπάτσειζε ο πατέρας κάποτε, αλλά σπανιότερα από τη μητέρα, που ζούσε περισσότερο στο σπίτι και τιμωρούσε συνεπώς συχνότερα και ευκολότερα.

Ο πατέρας ήταν βίαιος, θυμώδης,* αυθαίρετος, κοτζάμπασης.* Εκείνο που ήθελε το ήθελε και το επέβαλλε. Διέταζε. Και οι άλλοι υπήκουαν. Επιβάλλουνταν. Και οι άλλοι υποχωρούσαν. Ήταν αφένητης. Κάποτε τύραννος. Μα ήταν βαθιά ευγενής. Και ήταν τίμιος στη σκέψη όσο και στις δοσοληψίες.* Και ήταν ειλικρινής, και ήταν υπερήφανος, ίσιος, αλύγιστος, αμείλικτος στο ζήτημα «συνείδηση». Το νιώσαμε μεις τα παιδιά, και το ένιωθαν όλοι που τον ήξεραν. Ο πατέρας ήταν «χαρακτήρας».

Αργότερα τον γνώρισα και τον

* θυμώδης: ευέξαπτος

* κοτζάμπασης: εδώ αυταρχικός αρχηγός της οικογένειας

* δοσοληψίες: εμπορικές συναλλαγές

εξετίμησα. Ως το τέλος της ζωής του μου έμεινε θεότης απλησίαστος. Μα μου έμεινε και η τελευταία μεγάλη αγάπη της ζωής μου, κάτι σαν λατρεία, σαν θρησκεία. Έκλαψα χάριν του φοβερά. Έκλαψα όλη μου τη ζωή. Μου επιβλήθηκε πάντα και με τυράννησε, ξέροντας και μην ξέροντας. Και ως το τέλος βάρυνε η θέληση και η τυραννία του στη ζωή μου. Και όμως έμεινε η τελευταία μεγάλη αγάπη της ζωής μου.

Θυμούμαι μια μέρα, ένα μεσημέρι (ήμουν κάπου 9-10 ετών;) ένας στρειδός άνοιγε στρείδια στην πίσω πόρτα του σπιτιού μας (στο καινούριο, δικό μας σπίτι) και ο πατέρας έτρωγε μερικά, και όλο άνοιγε στρείδια ο στρειδός και τ'αράδιαζε στην πιατέλα για το τραπέζι, και διάλεγε κανένα ο πατέρας και το έτρωγε. Και αφού γέμισε η

πιατέλα, τα μέτρησε ο πατέρας, μέτρησε πόσα είχε φάγει και του τα πλήρωσε έξι γροσάκια* τη δωδεκάδα, αντί τέσσερα που τα πλήρωναν άλλη φορά.

«Είναι μεγάλα και πολύ φρέσκα», μου είπε ανεβαίνοντας την πίσω σκάλα προς την τραπεζαρία. Ο στρειδάς είχε ευχαριστήσει μ' ένα χαμόγελο που πήγαινε ως τ' αυτιά του, χτυπώντας καρδιά και μέτωπο επανειλημμένως.

«Τον πλήρωσες;», ρώτησε η μητέρα, σαν μπήκαμε στην τραπεζαρία.

«Ναι».

«Πόσες δωδεκάδες;»

«Τόσες». Και της είπε.

«Και πόσα τα πλήρωσες;»

«Έξι γροσάκια τη δωδεκάδα».

* γροσάκια: γρόσια, τουρκικά νομίσματα



**Νίκη Ελευθεριάδη,
Αύγουστος μεσημέρι**

«Καημένε Μανόλη! Τέσσερα είναι η τιμή τους».

«Είναι μεγάλα και πολύ φρέσκα».

«Άσχημα έκανες! Πολύ άσχημα! Έτσι τον κακομαθαίνεις, και θα γυρεύει στο μέλλον πάντα έξι γρόσια!»

«Ωχ, καημένη γυναίκα! Πώς θα ζήσει και αυτός, αν δεν πληρώσεις τον κόπο του και τον καιρό του;», καλόβουλα είπε ο πατέρας.

Ο λόγος αυτός ήταν ένας σταθμός στη ζωή μου. Ως τότε δεν είχα σκεφθεί, παζαρεύοντας, όπως τύχαινε συχνά, για χόρτα και άλλα, παρά πώς να κάνω την οικονομία του σπιτιού και να κάνω τα καλά μου, να κόψω το γροσάκι του πουλητή που χτυπούσε την πόρτα. Πρώτη φορά είδα και την άλλη μεριά του προβλήματος, πως κοντά στην οικονομία μας στέκουνταν και για τον άλλο η ανάγκη να ζήσει, να βγάλει το ψωμί του, να πληρωθεί η εργασία του κατά την αξία της.

Και λάτρεψα τον πατέρα μου σαν κάτι ανώτερο. Δεν τον πλησίαζα όμως. Δεν τον αγαπούσα με τρυφερότητα. Έστεκε πολύ μακριά μας, θεότης απρόσιτος, μα θεότης.

Π. Δέλτα, *Πρώτες ενθυμήσεις,*
Ερμής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1** Πώς θα χαρακτηρίζατε την περιγραφή των φυσικών χαρακτηριστικών του πατέρα; Τι φανερώνει η περιγραφή αυτή;
- 2** Τι έκανε τον πατέρα να φαντάζει στα μάτια της κόρης του σαν «θεότης»;
- 3** Γιατί είναι σημαντικό το περιστατικό με τα στρείδια; Τι έμαθε η αφηγήτρια από αυτό;
- 4** Η αφηγήτρια παραδέχεται ότι η μητέρα «ζούσε περισσότερο στο σπίτι και τιμωρούσε συνεπώς συχνότερα και ευκολότερα». Γιατί τότε η μορφή του πατέρα εμπνέει μεγαλύτερο φόβο στα παιδιά, σύμφωνα με το κείμενο;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Συζητήστε με την καθηγήτρια της Οικιακής Οικονομίας σχετικά με το ρόλο που είχε η μητέρα στη διαχείριση των οικονομικών του σπιτιού την παλιότερη εποχή. Συζητήστε επίσης για την κατάσταση που επικρατεί σήμερα στις περισσότερες ελληνικές οικογένειες.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ

Γιατί βαθιά μου δόξασα

Ο Σικελιανός στο δοξαστικό αυτό ποίημα βιώνει ένα μυστικό συναίσθημα χαράς και αλληλεγγύης. Η συναισθηματική του αυτή διάθεση ενδυναμώνει την υψηλή ποιητική του πνοή και τον συμφιλιώνει ακόμα και με τον ακαταμάχητο εχθρό του ανθρώπου, το θάνατο. Το ποίημα δημοσιεύτηκε το 1938.

Γιατί βαθιά μου δόξασα
και πίστεψα τη γη
και στη φυγή δεν άπλωσα
τα μυστικά φτερά μου,
μα ολάκερον ερίζωσα
το νου μου στη σιγή,
να που και πάλι αναπηδά
στη δίψα μου η πηγή,

πηγή ζωής, χορευτική πηγή,
πηγή χαρά μου...



Γιατί ποτέ δε λόγιασα
το πότε και το πώς,
μα εβύθισα τη σκέψη μου
μέσα στην πάσαν ώρα,
σα μέσα της να κρύβονταν
ο αμέτρητος σκοπός,
να τώρα που, ή καλοκαιριά
τριγύρα μου είτε μπόρα,
λάμπ' η στιγμή ολοστρόγγυλη
στο νου μου σαν οπώρα,*
βρέχει απ' τα βάθη τ' ουρανού
και μέσα μου ο καρπός!...



Γιατί δεν είπα: «Εδώ η ζωή αρχίζει,
εδώ τελειώνει...»
μα «Αν είν' η μέρα βροχερή,
σέρνει πιο πλούσιο φως...

* οπώρα: φρούτο

μα κι ο σεισμός βαθύτερη
τη χτίση θεμελιώνει,
τι ο ζωντανός παλμός της γης
που πλάθει είναι κρυφός...»
να που, ό,τι στάθη εφήμερο, *
σα σύγνεφο αναλώνει,*
να που κι ο μέγας Θάνατος
μου γίνηκε αδερφός!...
∞ ∞

Ά. Σικελιανός, *Λυρικός βίος*,
τόμ. 2, Ίκαρος

-
- * εφήμερο: πρόσκαιρο
 - * αναλιώνει: διαλύεται

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Ποιες επαναλήψεις παρατηρείτε στο ποίημα; Τι θέλει να τονίσει με αυτές ο ποιητής;

2 Ποια είναι η πηγή της ζωής και ποιο αποτέλεσμα προκύπτει από τη δημιουργική της δύναμη;

3 Ποια όψη της ζωής αναδεικνύει περισσότερο ο ποιητής και γιατί; Ποια συναισθηματική του διάθεση φανερώνει η αναφώνησή του «ο μέγας θάνατος μου γίνηκε αδελφός».

4 Ποια σημεία στίξης έχει το ποίημα και τι φανερώνει η χρήση τους;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε τα φυσικά φαινόμενα που αναφέρονται στο κείμενο και αντιστοιχίστε τα με τις πραγματικές συνέπειες που έχουν στη φύση και στη ζωή των ανθρώπων.

Πώς αντιμετωπίζει τα ίδια φυσικά φαινόμενα ο ποιητής; Συζητήστε τις σχετικές απόψεις του με τον καθηγητή της Φυσικής.



**Νικόλαος Οθωναίος,
*Άνοιξη στην Οίτη***



τρόπο δεν έχεις άλλονε! Και μ' ένα
χαμόγελον ιδές πώς σ' έφερ' έως
σου Άργους την πύλη
ο δρόμος σου ο μοιραίος
το σπλάχνο ν' αφανίσεις
που σ' εγέννα.



Κανείς δε σε θυμάτ' εδώ.
Κι εσύ όμοια
τον εαυτό σου ξέχανέ* τον κι άμε *
στης χρυσής πολιτείας
τα σταυροδρόμια



και το έργο σου
σαν να 'ταν άλλος κάμε.
Έτσι κι αλλιώς θα παίρνει σε
από πίσου*

* ξέχανε: ξέχασε * άμε: πήγαινε

* θα παίρνει σε από πίσου: θα σε
ακολουθα

για* το αίμα της μητρός σου
για η ντροπή σου.
∞ ∞

Κ. Βάρναλης, *Ποιητικά*, Κέδρος

* για: ή

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Αφού βρείτε τις ομοιοκαταληξίες του ποιήματος, μελετήστε: α) τη στιχουργική μορφή του σονέτου β) και την εκφραστική πρωτοτυπία τους.

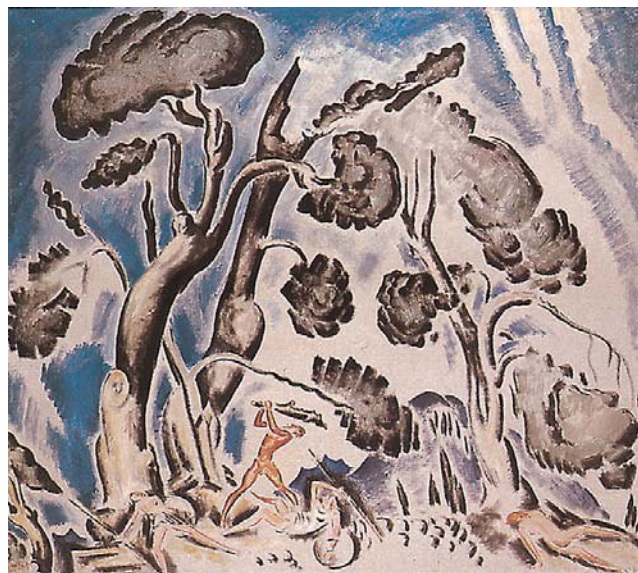
2 Ποιο είναι το χρέος του Ορέστη και γιατί το αντιπαραβάλλει ο ποιητής με την ομορφιά και τη νεότητά του;

3 Ποια εντύπωση δημιουργεί η χρήση του β' ενικού προσώπου στο ποίημα;

4 Αναζητήστε ποιήματα με τη μορφή του σονέτου σε ανθολογίες ή ποιητικές συλλογές της βιβλιοθήκης του σχολείου σας.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Βρείτε πληροφορίες για τον Ορέστη στην ελληνική μυθολογία και συζητήστε στην τάξη σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο αξιοποιεί το μύθο ο Βάρναλης.



**Κωνσταντίνος Παρθένης,
*Η μάχη του Ηρακλή με τις Αμαζόνες***



Πέρα, μακριά,
κάποιο στερνό σινιάλο
του βαποριού που φεύγει,
– τίποτ' άλλο.



Και μόνο ένα παράπονο μεγάλο,
στα βάθη του μυαλού μου.
– Τίποτ' άλλο.



N. Λαπαθιώτης, *Τα ποιήματα*,
Γαβριηλίδης

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 Κύριο χαρακτηριστικό του ποιήματος είναι η μουσική υποβλητικότητα των στίχων. Με ποια εκφραστικά μέσα πετυχαίνει ο ποιητής αυτό το αισθητικό αποτέλεσμα;

2 Πώς αιτιολογείται το παράπονο του ποιητή; Συνδέστε την απάντησή σας με τη γενική ατμόσφαιρα του ποιήματος.

3 Γράψτε με δικό σας τρόπο την ιστορία που αφηγείται ελλειπτικά ο ποιητής.

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

♦ Το ποίημα έχει πρόσφατα μελοποιηθεί. Ακούστε τη μουσική του εκτέλεση από το Γιώργο Νταλάρα και συζητήστε με τον καθηγητή της Μουσικής σχετικά με τον τρόπο που αποδίδεται στο τραγούδι η μελαγχολική διάθεση του ποιητή.



**Γιώργος Γουναρόπουλος,
Γυναικεία μορφή με δύο πρόσωπα
στη θάλασσα**

Η ΝΕΟΤΕΡΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

*Η λογοτεχνία από το 1922 ως
το 1945*

Οι ποιητές της δεκαετίας του '20 ακολουθούν την παράδοση του νεοσυμβολισμού και του νεορομαντισμού. Τα ποιήματά τους είναι ολιγόστιχα και διακρίνονται για το χαμηλόφωνο λυρισμό τους.

Στη διάρκεια της δεκαετίας του '30, οι σημαντικές νέες τάσεις της ευρωπαϊκής λογοτεχνίας –ιδίως ο αγγλοσαξονικός μοντερνισμός και ο υπερρεαλισμός– επηρέασαν και τις ελληνικές νεοτερικές αναζητήσεις στην ποίηση και στην πεζογραφία. Το πρώτο ρεύμα αμφισβήτησε τις λογοτεχνικές συμβάσεις του 19ου αι. και επιδόθηκε σε μορφικούς πειραματισμούς (ελεύθερος στίχος,

εσωτερικός μονόλογος κ.ά.), δίνοντας προτεραιότητα στη λογοτεχνική αξιοποίηση του μύθου και της ιστορίας και αναδεικνύοντας πολλά στοιχεία τόσο της τοπικής όσο και της οικουμενικής πολιτισμικής παράδοσης. Ο υπερρεαλισμός συνοδεύτηκε από ριζικές αλλαγές στην ποίηση και στη ζωγραφική, χρησιμοποιώντας τεχνικές όπως η καταγραφή ονείρων, η αυτόματη γραφή κ.ά. Ο υπερρεαλισμός αντιτάχθηκε στον ορθολογισμό και στις κοινωνικές συμβάσεις, αμφισβητώντας την αυτονομία της τέχνης. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '30 εμφανίστηκαν σημαντικοί Έλληνες ποιητές, οι οποίοι καθιέρωσαν τον ελεύθερο στίχο και επηρέασαν σημαντικά την αισθητική και το περιεχόμενο της μεταπολεμικής και της νεότερης ποίησης.



Εξώφυλλο του περιοδικού *Τετράδιο*

Στην πεζογραφία της εποχής διακρίνουμε πολλές και διαφορετικές τάσεις. Στη διάρκεια της δεκαετίας του '20 εμφανίζεται πιο έντονα το στοιχείο του κοινωνικού ρεαλισμού, παράλληλα με την αστική ηθογραφία και το αντιπολεμικό πνεύμα, που θα αναπτυχθούν εντονότερα μέσα από τη συστηματική καλλιέργεια του μυθιστορήματος

στην επόμενη δεκαετία. Πολλοί και αξιόλογοι συγγραφείς εμπλουτίζουν τη θεματική του ρεαλιστικού μυθιστορήματος (αστικό μυθιστόρημα, μυθιστόρημα εφηβείας κ.ά.) και εισάγουν νέες αφηγηματικές τεχνικές (μοντέρνα εκφραστικά μέσα, ψυχογραφία, εσωτερικό μονόλογο κ.ά.).

*** Βασικές πληροφορίες γύρω από τους εκπροσώπους, τα λογοτεχνικά ρεύματα και τις τάσεις της περιόδου θα βρείτε στην Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας της Γ' Γυμνασίου και στο Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων.**

Αισιοδοξία

Ἄς δωδέομαι αὐτῶν δὲν ἔχουμε φέροι
 πὸ μῆρο ἀδελφῶν, αὐτῶν ἀδελφῶν τοῦ τοῦ.
 Ἄς δωδέομαι αὐτῶν ἔχουμε τὸ δὲν
 μ' αὐτοκαλοῦμαι ἐξ ἑσέων σφύρα
 δευτέρου, μὴ σφύρα, μὴ τὸ γῆν τοῦ γῆν
 καὶ μὴ τὸν ἄνθρωπον δὲν δὲ τὸ δὲν δὲν.

Ἄς δωδέομαι αὐτῶν ἔχουμε ἑμισφαιρῶν,
 οἱ χῆρες ἔχουμε τῆν δὲν, τοῦ δὲν.
 4- Ἐδωξέ τοῦ δὲν τῆν δὲν.
 3- μὴ τὸ μὴ δὲν ἔχουμε τῆν δὲν.
 2- οἱ δὲν ἔχουμε τῆν δὲν.
 1- τοῦ δὲν τῆν δὲν.

Ἄς δωδέομαι αὐτῶν τοῦ δὲν ἔχουμε
 ἄλλα ἔχουμε, μὴ ἔχουμε, πῶς,
 τὸ δὲν ἔχουμε καὶ, μὴ τοῦ δὲν
 τὸ δὲν ἔχουμε, τῆν δὲν ἔχουμε.
 τῆν δὲν ἔχουμε - δὲν ἔχουμε -
 ἔχουμε δὲν ἔχουμε, οὐτῶν τοῦ δὲν.

Ἄς δωδέομαι αὐτῶν δὲν ἔχουμε φέροι
 πὸ ἐπὶ δὲν ἔχουμε τὸ δὲν τῆν δὲν,
 καὶ ἔχουμε τῆν δὲν, τὸ δὲν ἔχουμε
 τῆν δὲν ἔχουμε, τῆν δὲν ἔχουμε.
 τῆν δὲν ἔχουμε, οὐτῶν τῆν δὲν,
 καὶ, ἔχουμε, τῆν δὲν ἔχουμε.

**Χειρόγραφο του Κ. Καρυωτάκη από
το ποίημα «Αισιοδοξία»**

Κ.Γ. ΚΑΡΤΩΤΑΚΗΣ

Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα

Στο ποίημα αυτό, που ανήκει στην πρώτη ενότητα της συλλογής Ελεγεία και σάτιρες (1927), ο Καρυωτάκης χρησιμοποιεί ελευθερωμένο στίχο. Εδώ ο ποιητής προχωρά πέρα από την παράδοση του συμβολισμού και προβάλλει με τολμηρό και ειλικρινή τρόπο τη συναισθηματική του κατάσταση.

Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα
είδα το βράδυ αυτό.
Κάποια χρυσή, λεπτότατη
στους δρόμους ευωδιά.
Και στην καρδιά
αιφνίδια καλοσύνη.
Στα χέρια το παλτό,

στ' ανεστραμμένο πρόσωπο
η σελήνη.

Ηλεκτρισμένη από φιλήματα
θα 'λεγες την ατμόσφαιρα.
Η σκέψις, τα ποιήματα,
βάρος περιττό.



Έχω κάτι σπασμένα φτερά.
Δεν ξέρω καν γιατί μας ήρθε
το καλοκαίρι αυτό.
Για ποιαν ανέλπιστα χαρά,
για ποιες αγάπες,
για ποιο ταξίδι ονειρευτό.



Κ.Γ.Καρυωτάκης,
Ποιήματα και πεζά, Ερμής



**Γιάννης Τσαρούχης,
Παραλλαγή πορτρέτου
με χάρτινα άνθη**



**Κωνσταντίνος Παρθένης,
Νεκρή φύση**

152 / 147-149

Κ.Γ. ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Βράδυ

Το ποίημα είναι επηρεασμένο από το πνεύμα του νεοσυμβολισμού, όπως μαρτυρούν οι υποβλητικές εικόνες, η μουσικότητα των στίχων και η μελαγχολική διάθεση που το διαποτίζει. Ανήκει στην ποιητική συλλογή Ελεγεία και σάτιρες.

Τα παιδάκια που παίζουν
στ' ανοιξιάτικο δείλι
–μια ιαχή μακρυσμένη–,
τ' αεράκι που λόγια με των ρόδων
τα χείλη
ψιθυρίζει και μένει,
 ∞ ∞
τ' ανοιχτά παραθύρια
 που ανασαίνουν την ώρα,
η αδειανή κάμαρά μου,

ένα τρένο που θα 'ρχεται
από μια άγνωστη χώρα,
τα χαμένα όνειρά μου,
❧ ❧
οι καμπάνες που σβήνουν,
και το βράδυ που πέφτει
ολοένα στην πόλη,
στων ανθρώπων την όψη,
στ' ουρανού τον καθρέφτη,
στη ζωή μου τώρα όλη...
❧ ❧

Κ.Γ.Καρυωτάκης,
Ποιήματα και πεζά, Ερμής

ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1 «Ηλεκτρισμένη από φιλήματα
...βάρος περιπτώ»: Εντοπίστε τις
παρομοιώσεις και τις μεταφορές
της πρώτης στροφής και σχολιάστε
ΤΕΣ.

2 «Έχω κάτι σπασμένα φτερά ...ονειρευτό»: Πώς εμφανίζεται η ψυχική διάθεση του ποιητή στην τελευταία στροφή; Τι επιτυγχάνει με την παράθεση των αναπάντητων ερωτημάτων του;

3 Το ποίημα «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα» ανήκει στην πρώτη ενότητα της συλλογής *Ελεγεία και σάτιρες*. Σε ποια σημεία διακρίνετε τον ελεγειακό τόνο του; Μήπως υπάρχει επίσης κάποια ένδειξη και του σατιρικού στοιχείου;

4 Το ποίημα «Βράδυ» στηρίζεται σε μια αλληλουχία εικόνων.

Εντοπίστε τες και παρακολουθήστε την εξέλιξή τους σε συνδυασμό με την ψυχική διάθεση του ποιητή.

5 Στην τελευταία στροφή το βράδυ παίρνει μια σαφή συμβολική χροιά. Πώς αποτυπώνεται εκφραστικά και

σε ποια συναισθηματική κατάσταση αντιστοιχεί;

6 Συγκρίνετε τα δύο ποιήματα: Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές παρατηρείτε;

ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

◆ Συγκεντρώστε απεικονίσεις του δειλινού σε καρτ ποστάλ, πίνακες ζωγραφικής ή φωτογραφίες. Φτιάξτε κολάζ με αυτό το εικαστικό υλικό και διακοσμήστε την τάξη σας.

◆ Μπορείτε να Μπορείτε να διαβάσετε ποιήματα του Κ.Γ. Καρυωτάκη στην ιστοσελίδα <http://www.snhell.gr>

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ 3ου ΤΟΜΟΥ

Η νέα Αθηναϊκή σχολή (1880-1922)

Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, «Τ' αγνάντεμα»	7
Άντον Τσέχωφ, «Ο Παχύς και ο Αδύνατος»	33
Ανδρέας Καρκαβίτσας, «Ο Ζητιάνος»	42
Κωστής Παλαμάς, «Ίαμβοι και ανάπαιστοι»,	64
«Ύμνος στον Παρθενώνα»	68
Κ.Π. Καβάφης, «Φωνές»	76
«Όσο μπορείς»	78
«Στα 200 π.Χ.»	82
Γρηγόριος Ξενόπουλος, «Ο τύπος και η ουσία»	89
Κωνσταντίνος Θεοτόκης, «Η τέχνη του αγιογράφου»	108
Πηνελόπη Δέλτα, «Πρώτες ενθυμήσεις»	122

Άγγελος Σικελιανός, «Γιατί βαθιά μου δόξασα»	132
Κώστας Βάρναλης, «Ορέστης»	137
Ναπολέον Λαπαθιώτης, «Νυχτερινό»	141

Η νεότερη λογοτεχνία

Η λογοτεχνία από το 1922 ως το 1945

Κ. Καρυωτάκης, «Σαν δέσμη από τριαντάφυλλα»	150
«Βράδυ»	153

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.